

महाकविकालिदासविरचितम्

कुमारसम्भवम्

पञ्चमः सर्गः

ಕುಮಾರಸಂಭವ

ಪಂಚಮಸರ್ಗ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠ್ಯ - ಪೀಟಿಕೆ-ಅನುವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ

(ಬಿ.ಬಿ.ಎ./ಬಿ.ಬಿ.ಎಂ)

KUMARASAMBHAVAM V CANTO

ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ವೈ.ಎಸ್. ಗಾಯತ್ರಿ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು 2021-22ನೆಯ ಸಾಲಿನಿಂದ ನೂತನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ, ಈ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಾಲಿನಿಂದ ಬಿ.ಬಿ.ಎ./ಬಿ.ಬಿ.ಎ.ಎಮ್. ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳ ಪ್ರಥಮ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಪಂಚಮಸರ್ಗವನ್ನು ಪಾಠ್ಯವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದೆ. ಕುಮಾರಸಂಭವವು ಮಹಾಕವಿಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇರು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾದೇವನ ಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರನಿಂದ ತಾರಕಾಸುರ ವಧೆಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಥಾವಸ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಾಠ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾರ್ವತಿಯು ಕೈಗೊಂಡ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸು, ಅವಳ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳು ಇಂದಿನ ಯುವಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಪಾಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿಡಲು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುಮಾರಸಂಭವದ ಪಂಚಮಸರ್ಗವನ್ನು ಮೂಲ ಪಾಠ್ಯ, ಪೀಠಿಕೆ, ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ ಸಹಿತ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಹಾಗೂ ಆಂಗ್ಲ ಅನುವಾದವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಡಾ.ವೈ.ಎಸ್. ಗಾಯತ್ರೀ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ, ರಾಮಯ್ಯ ಕಲಾವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು ಇವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವರು. ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ. ಪದ್ಮಜ ಎಂ. ಆರ್. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಹಾರ್ದಿಕ ವಂದನೆಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರೊ. ಲಿಂಗರಾಜ ಗಾಂಧಿ

ಕುಲಪತಿಗಳು

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಕುಮಾರಸಂಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಪಂಚ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರ ಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರನಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ತಾರಕಾಸುರಸಂಹಾರವೇ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಥಾವಸ್ತು. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಹದಿನೇಳು ಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ವತರಾಜನಾದ ಹಿಮಾಲಯದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಾರಕಾಸುರನ ಉಪಟಳ, ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಬಳಿಸಾರುವುದು, ಅವನು ಇದಕ್ಕಿರುವ ಒಂದೇ ಪರಿಹಾರವೆಂದರೆ ಶಿವನ ಪುತ್ರನ ಜನನವೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಶಿವನ ತಪೋಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದು, ಶಿವನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಮನ್ಮಥನು ಭಸ್ಮೀಭೂತನಾಗುವುದು, ರತಿವಿಲಾಪ, ಶಿವನನ್ನು ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಪಾರ್ವತಿಯ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸಿದ ಶಿವನಿಂದ ಶಿವನಿಂದ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೋಪ, ತನ್ನ ನಿಜರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವುದು, ಶಿವನು ವಧುವನ್ನು ಕೇಳಲು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಮವಂತನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದು, ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ವಿವಾಹ, ಮುಂದೆ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಜನನ, ಅವನು ದೇವಸೇನೆಗೆ ನಾಯಕನಾಗಿ ತಾರಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂತಸ ಪಡಿಸುವುದು - ಹೀಗೆ ಈ ಕಥೆಯು ಹದಿನೇಳು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಥಮ ಸೆಮೆಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಬಿ.ಎ. ಪದವಿಗೆ ಪಂಚಮಸರ್ಗವನ್ನು ಪಾಠ್ಯಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹದಿಹರೆಯದವರು ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕು, ಅವರು ಏಕೆ ಸಂಘಮ ತಾಳಬೇಕು, ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹವು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವೇಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಆದರ್ಶವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇ ಆದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ಖಚಿತವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕವಿಯು ಪಾರ್ವತಿಯ ಮೂಲಕ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಯುತ ಎಂ.ಆರ್. ಕಾಳೆ, ಶ್ರೀಯುತ ದೇವಧರ್, ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೇಂದ್ರ ಸರಸ್ವತಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪಾಠ್ಯದ ಸಂಪಾದನಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ. ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಜಾ ಎಂ.ಆರ್. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಯಾವಾಗಲೂ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ನಮ್ಮ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಲಿಂಗರಾಜ ಗಾಂಧಿ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ನಮನಗಳು.

ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ. ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಕುಮಾರಿ ಹೇಮಲತಾ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ

ಡಾ. ವೈ.ಎಸ್.ಗಾಯತ್ರೀ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ರಾಮಯ್ಯ ಕಲಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು

ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಕುಮಾರಸಂಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಕವಿಕುಲಗುರುವಾದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಪೂರ್ವಕೃತಿ.

पुरा कवीनां गणना प्रसङ्गे कनिष्ठिकातधष्ठित कालिदासः ।

अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावात् अनामिका सार्थवती बभूव ॥

'ಹಿಂದೂಮೈ ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರೂ ನಿಜವಾದ ಕವಿಗಳು ಎಷ್ಟುಜನರಿರುವರೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಎಣಿಸಲು ಕುಳಿತರಂತೆ. ಕಿರುಬೆರಳಿನಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಎಣಿಕೆಯಾದನಂತರ, ಇಂದಿಗೂ ಅವನಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿಯು ಜನಿಸದ ಕಾರಣ ಉಂಗುರದ ಬೆರಳಿಗೆ ಅನಾಮಿಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವಾಯಿತು' ಎಂದು ಇಂದಿಗೂ ಅವನಂತಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಯು ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನು ಕಾಲಖಂಡ ಕಂಡ ಒಬ್ಬ ಅಪರೂಪ ಕವಿ. ಆತನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತ. ಅವನು ಕಾವ್ಯ, ಮೀಮಾಂಸಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ. ಆತನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಕಾವ್ಯ ರಸಿಕರ ಮನ ಪುಳಕಿತಗೊಳ್ಳುವುದು ಅವನ ಕೃತಿಗಳು ಓದುಗರನ್ನು ಆದರ್ಶಗಳಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುವು. ಅವನ ಪ್ರತಿಭಾ ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಮನ ಮೂಕವಾಗುವುದು. ಅವನ ಪಾತ್ರ ರಚನಾಚತುರತೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವುದು. ಅವನಂತೆ ಉಪಮೆಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಲೂ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಉಪಮಾ ಕಾಳಿದಾಸ ಎನ್ನುವ ಬಿರುದು; ಕವಿತಾಕಾಮಿನಿಯ ವಿಲಾಸ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ. ಕವಿಕುಲ ಗುರು ಎಂಬ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಅವನು ಪಾತ್ರನಾಗಿರುವುದು. ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವರು.

ಜೀವಿತದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಬಹುಜನರ ಅಭಿಮತ. ಆತನ ಹಿಮಾಲಯದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆ ಹಿಮಾಚ್ಯಾದಿತ ಪರ್ವತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿರುವ ಒಲವು ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿ, ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜೀವನದಡೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಕಾಳಿದಾಸನು ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಷಡ್ಧರ್ಶನಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯ - ಯೋಗ - ವೇದಾಂತ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಪುರಾಣ ಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ನಾಟಕ ರಚನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾನೂನು, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾಗಿದ್ದನು. ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೈಡರ್ ಅವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜೀವನದರ್ಶನಗಳು ಇಂತಿವೆ - "Kalidasa moved among the jarring sects with sympathy for all, fanaticism for none." ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವಂತೆ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನ ಅನೇಕ ರೂಪಾಂತರಗಳೆಂಬುದು ಅವನ ನಂಬಿಕೆ. ಅವನು ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದನು.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲ

ಇಂತಹ ಮಹಾಕವಿಯ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವೇ ಸರಿ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದಂತಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಮೂರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಇವನು ಶಕಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾಗಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವು ಸಮಸ್ಯಾಪೂರ್ಣ ಪದ್ಯಗಳು ಅವನನ್ನು ಭೋಜನ ಕಾಲದವನು ಎನ್ನುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಇಷ್ಟು ಈಚಿನವನಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳಿವೆ.

ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾಳಿದಾಸನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ನವಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

धन्वन्तरिक्षपणकशङ्कु
वेतालभट्टघटकपर्कालिदासाः ।
ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेस्सभायां
रत्नानि वै वररुचिर्नवविक्रमस्य ॥

ಧನ್ವಂತರಿ ಕ್ಷವಣಕಾದಿಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಲದವರು. ವರಾಹಮಿಹಿರ ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 587 ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಇಷ್ಟು ಅರ್ವಾಚೀನನಲ್ಲವೆಂಬುದು ಪಂಡಿತರ ಹೇಳಿಕೆ. ಇವನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂಬುದೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಹಲವಾರು ರಾಜರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾದವರು ಶಕ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಕ್ರಿ.ಪೂ.57 ರಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಒಬ್ಬ; ಕ್ರಿ.ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಬಿರುದು ಹೊಂದಿದ್ದ ಗುಪ್ತ ವಂಶದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಶಕಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯಶೋವರ್ಮನಿಗೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅವನು ಇಷ್ಟು ಈಚಿನವನಲ್ಲ ವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಗುಪ್ತವಂಶದ ಅರಸನಾದ 2ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಕ್ರಿ.ಶ. 357-413ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಗುಪ್ತ ರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಭರ ತಖಂಡದ ಸುವರ್ಣ ಯುಗವೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರ ರು ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶವು ಸುಖ ಶಾಂತಿ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿತು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ನಾವು ಈ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗುಪ್ತ ರ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ - ಆರ್ಥಿಕ - ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೂ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ - ಆರ್ಥಿಕ - ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೂ, ಬಹಳ ಸಾಮೀಪ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ನೆಂಬುದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ.ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವವರು ಈ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ -

1) ಎರಡನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮುನ್ನ 357- 413 ರ ವರೆಗೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದವು. ಅದೇ ಸಮಾಜವೇ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

2) ರಘುದಿಗ್ವಿಜಯವು ಹೂಣರನ್ನು ಮಣಿಸಿದ್ದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಹೂಣರು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 450ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇದ್ದ ರೆಂದು ಇತಿಹಾಸವು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ದಿಗ್ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯೆಂದೂ, ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕಾವ್ಯವು ಕುಮಾರ ಗುಪ್ತನ ಜನನವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ರಚಿಸಿದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು.

3) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿತ್ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯರಚನಾಕಾಲವು ಸುಮಾರು 30 ವರ್ಷಗಳು ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ.

ಕಾಳಿದಾಸನು 'ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಕೊನೆಯ ರಾಜ ಅಗ್ನಿವರ್ಣನ ಮಗನ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದು' ಹಿಪ್ಪೊಲೈಟೆ ಫಾಷ್ ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವನು. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ, ಅವನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಪೂ.8ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಅವನು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವನು.

ಭೌದಾಜಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜನಾದ ಮಾತೃಗುಪ್ತನೊಡನೆ ಕಾಳಿದಾಸನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವರು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಳಿದಾಸನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯಾದ ಹರ್ಷ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಮಕಾಲೀನ, ಎಂದರೆ, ಅವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಮತ.

ಶ್ರೀಯುತ ಆಪ್ತೆ ಅವರು ನೀಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟು - i) ಮಾತೃಗುಪ್ತನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ, ಅವನು ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದನು.

ii) ಮಾತ್ಸ್ಯಗುಪ್ತ ಹಾಗೂ ಕಾಳಿದಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳು ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಹಾಗಾಗಿ ಮಾತ್ಸ್ಯಗುಪ್ತನನ್ನು ಕಾಳಿಗುಪ್ತ, ಕಾಳಿದಾಸನೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

iii) ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯ ಕರ್ತೃವು ಭವಭೂತಿಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಆ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾಳಿದಾಸನು ನೀಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರ ಅಥವಾ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರಾಂತದವನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರಣ ಆ ಚಿತ್ರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಸಹಜ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿದೆ.

v) ಮಾತ್ಸ್ಯಗುಪ್ತನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ರಜತರಂಗಿನೇಯ 252ನೇ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತದ 113ನೇಯ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಮಾತ್ಸ್ಯಗುಪ್ತನೆಂದೂ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಇವನ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 6ನೇ ಶತಮಾನ ಎಂಬುದು ಅವರ ನಿರ್ಧಾರ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ ಶ್ರೀ ಹರ್ಷ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಪರ್ಷಿಯನ್ನರಾದ ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದೂ, ಅವನ ವಿಜಯೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಗಾಗಿ ಹರ್ಷಯುಗವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಪೂ.457 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತೆಂದೂ, ಕಾಳಿದಾಸನು ಆತನ ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುದು ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ವಾದ.

ಶ್ರೀ ಕೆ.ಬಿ. ಪಾಠಕ್ ಅವರು ಸೈಂದಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಹೂಣರನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ, ಇವನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ.456 ಎಂದೂ, ಕಾಳಿದಾಸನು ಗುಪ್ತವಂಶದ ಕುಮಾರಗುಪ್ತ ಹಾಗೂ ಸೈಂದಗುಪ್ತರ ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದೂ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ ಫರ್ಯೂಸನ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಲ್ಲಿನಾಥನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ದಿ ಜ್ವಾಗ ಮತ್ತು ನಿಚುಲರು ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದೂ, ದಿ ಜ್ವಾಗನು ಆಶಾಂಗನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದೂ, ಅವನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದೂ, ಆದ ಕಾರಣ ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಇದೇ ಕಾಲದವನೆಂದೂ ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೆರ್ನ್ ಮತ್ತು ಭಂಡಾರ್ಕರ್ ಅವರು 'ನವಮಣಿಗಳೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ಕಾಳಿದಾಸನು ಕ್ರಿ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದವನೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವರು. ಎಂದರೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 100 - ಕ್ರಿ.ಶ.600.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳು-

ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುಶಮ್ ಕುಮಾರಸಂಭವಂ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮೇಘದೂತಂ, ಋತುಸಂಹಾರಂ ಎಂಬ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರಂ, ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶಿಯಂ, ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಲಂ ಎಂಬ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನು.

ಕಾವ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ

तददोषौ शब्दार्थौ अनलङ्कृती पुनः क्वापि - मम्मटः

ದೋಷರಹಿತವಾದ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಲಂಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಮಮ್ಮಟನು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವನು.

वाक्यं रसात्मकं काव्यम् - विश्वनाथः

ರಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಾಕ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ವಿಶ್ವನಾಥನ ಮತ.

गुणालङ्काररीतिरसोपेतः साधुशब्दार्थः काव्यम् - वाग्भटः

ಗುಣ- ಅಲಂಕಾರ - ರೀತಿ-ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉತ್ತಮ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೇ ಕವ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ವಾಗ್ಭಟ.

अमणीयार्थप्रतिपादकः शब्दः काव्यम् - जगन्नाथपण्डितः

ರಮಣೀಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದವೇ ಕಾವ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ.

ಹೀಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವರು.

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

सर्गबन्धो महाकाव्यम् उच्यते तस्य लक्षणम् ।

आशीर्नमस्क्रिया वस्तु निर्देशो वापि तन्मुखम् ॥

इतिहासकथोद्भूतमितरद्वा सदाश्रयम् ।

चतुर्वर्गफलायत्तं चतुरोदात्तनायकम् ॥

नगरार्णवशैलं तु चन्द्रार्कोदयवर्णनम् ।

उद्यानसलिलक्रीडामधुपानरतोत्ಸವೈः ॥

विप्रलम्भैर्विवाहैश्च कुमारोदयवर्णनैः ।

मन्त्रदूतप्रयाणाजिनायकाभ्युदयैरपि ॥

अलङ्कृतमसंक्षिप्तं रसभावनिरन्तरम् ।

सर्गेरनतिविस्तीर्णैः श्रव्यवृत्तैः सुसन्धिभिः ॥

सर्वत्रभिन्नवृत्तान्तरूपेतं लोकरञ्जनम् ।

काव्यं कल्पोत्तरस्थायी जायते सदलङ्कृतिः ॥

ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಗಗಳಿರಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ನಾಯಕನಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ದೇವತೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಧೀರೋದಾತ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿರಬಹುದು. ವೀರ, ಶೃಂಗಾರ ಅಥವಾ ಶಾಂತ - ಈ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರವಾಗಿದ್ದು, ಇನ್ನಿತರ ರಸಗಳು ಗೌಣ್ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕಥಾವಸ್ತುವು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾಮಹಾತ್ಮನೊಬ್ಬನ

ಚರಿತೆಯ ವರ್ಣನೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ವೃತ್ತವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಟಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಸರ್ಗಗಳಿರಬೇಕು. ಸರ್ಗವು ಅತಿಚಿಕ್ಕದೂ ಅಥವಾ ಅತಿದೊಡ್ಡದೂ ಆಗಿರಬಾರದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸರ್ಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಸರ್ಗದ ಸೂಚನೆ ಇರಬೇಕು. ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ, ಸೂರ್ಯೋದಯ, ಚಂದ್ರೋದಯ, ನದಿ, ಪರ್ವತ, ಅರಣ್ಯ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕೃತಿದೃಶ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಧರ್ಮನೀತಿಗಳ ವಿಜಯ ಅಧರ್ಮ-ಅನೀತಿಗಳ ವಿನಾಶವೇ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿ (1/14-19) ತಿಳಿಸಿರುವನು.

ಕುಮಾರ ಸಂಭವದ ಕಥಾವಸ್ತು

ಹದಿನೇಳು ಸರ್ಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಹಿಮಾಲಯದ ವರ್ಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಅವನಿಗೆ 'ಪರ್ವತರಾಜ' ಎಂಬ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಿರುವನು. ಯಂತೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಆತನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಮೇನಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರನಾದ ಮೈನಾಕನೂ, ಪಾರ್ವತಿಯಿಂಬ ಮಗಳೂ ಜನ್ಮ ತಾಳುವರು. ಒಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳು, ಪಾರ್ವತಿಯು ಶಿವನನ್ನೇ ಪತಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯುವಳೆಂದು ನುಡಿಯುವರು, ದಕ್ಷಯಜ್ಞದ ನಾಶವಾದನಂತರ ಶಿವನು ತಪವನ್ನಾಚರಿಸಲು ಹಿಮಾಚಲಕ್ಕೆ ಬರುವನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಹಿಮವಂತನು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರೊಂದಿಗೆ, ಶಿವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವನು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಸುರನಾದ ತಾರಕಾಸುರನ ಉಪಟಳವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದುಗೂಡಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಅರ್ಚಿಸಿದ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ತಾರಕಾಸುರನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವರದ ಬಲದಿಂದ ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನಾಗಿರುವನು. ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬಹಳ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನ ಮುಂದೆ ದೇವೇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಯು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಶಿವನ ಪುತ್ರ. ಹೇಗೂ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ, ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪುತ್ರರಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಶಿವನ ಪುತ್ರನ ಜನನ ಅತ್ಯಂತ ಉಚಿತವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಪರ್ವತರಾಜಕುಮಾರಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವ ಪಾರ್ವತಿಯು ಶಿವನಿಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದ ಪತ್ನಿಯೆಂದೂ, ಅವರಿಬ್ಬರ ವಿವಾಹವು ಏರ್ಪಟ್ಟರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದೆಂದೂ ನುಡಿಯುವನು.

ಈಗ ಶಿವನ ಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಉದಯಿಸಿ, ಅವನು ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ವರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ವಹಿಸುವನು. ಸ್ವರ್ಗಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ತಾರಕನ ಕಿಂಕರರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಒಂದೊಂದು ಯುಗದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರ ಸಂಗಮವು ಬೇಗನೆ ಅಗಬೇಕೆಂದು ಯುಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಎಂತೆಂತಹ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಪುಷ್ಪಬಾಣಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ವಶವರ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮನ್ಮಥನು ಶಿವನನ್ನೂ ತಾನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಬಲ್ಲೆನೆಂದು ಇಂದ್ರನ ಮುಂದೆ ಜಂಭಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡನು. ದೇವತೆಗಳೂ ಅವನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವರು. ಅವನು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನಾದ ವಸಂತ(ಋತು)ನೊಡನೆ, ಶಿವನು ತಪವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಅವನನ್ನು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರುವನು. ಕಾಮದೇವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ, ಮರಗಿಡಗಳು ಹೊಸ ಚಿಗುರನ್ನು ಹೊತ್ತವು. ಭೂಮಿಯು ವಸಂತಮಾಸದ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ಕಾನನದ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಮದೇವನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನವನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಚಡಪಡಿಸಿದವು. ಶಿವನು ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು, ಪಾರ್ವತಿಯ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಮಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದು, ತನ್ನ ಹೂವಿನ

ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಉದಿಸಿದ ವಸಂತಮಾಸ, ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಚೆಲುವೆಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಶಿವನ ಮನವು ಕ್ಷಣಕಾಲ ವಿಚಲಿತವಾಯಿತು. ಒಂದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ಅವನು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಮನ್ಮಥನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವನು ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾಗುವನು. ತನ್ನ ಹಣೆಗಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆದು ಕಾಮದೇವನ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಾರಿದನು. ಮನ್ಮಥನು ಭಸ್ಮೀಭೂತನಾದನು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಕಣ್ಣಾರೆಕಂಡ, ಮನ್ಮಥನ ಪತ್ನಿ ರತಿಯು ದುಃಖವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸುವಳು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ನಡೆದವು. ಇನ್ನೇನು ಅವಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಾಯಿತು. ಈ ವಿಯೋಗವು ಅಲ್ಪಕಾಲದ್ದೆಂದೂ, ಶಿವ- ಪಾರ್ವತಿಯರ ವಿವಾಹವಾದೊಡನೆಯೇ ಮನ್ಮಥನು ಮತ್ತೆ ದೇಹಧಾರಿಯಾಗುವನು; ಅವರಿಬ್ಬರ ಪುನಃಸಮಾಗಮವಾಗುವುದೆಂದು ಆ ಆಕಾಶವಾಣಿಯು ನುಡಿಯುವುದು.

ಹದಿನೇಳು ಸರ್ಗಗಳ ಕಥಾಭಾಗದೊಡನೆ ಒಂದು ಸಿಂಹಾವಲೋಕನವನ್ನು ಮಾಡೋಣ.

ಪ್ರಥಮ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ವರ್ಣನೆ, ಮೇನಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಅವನ ವಿವಾಹ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಜನನ, ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗಳ ವರ್ಣನೆ, ಹಿಮಾಲಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ತಪಸ್ಸನಾಚರಿಸುವುದು, ಹಿಮವಂತನ ಅನುಜ್ಞೆಯಂತೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಶಿವನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ದ್ವಿತೀಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಾರಕನಿಂದ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದುದು, ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವುದು, ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರ ಆಗಮನದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳುವುದು, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ದೇವಗುರುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಗೆ ತಾರಕಸುರನ ಉಪಟಳಗಳ ವಿವರಣೆ, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು 'ಪಾರ್ವತಿಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತೆಯೂ, ಅವರಿಬ್ಬರ ವಿವಾಹದಿಂದ ಶಿವಪುತ್ರನು ಜನಿಸುವನೆಂದೂ, ಅವನೇ ತಾರಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನು' ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವನು.

ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯೊಡನೆ ಶಿವನ ಮನವು ಆಕರ್ಷಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೈಂದು ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಆಜ್ಞಾಪನೆ, ಅದರಂತೆ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಅವನ ಮನವನ್ನು ವಿಚಲಿತಗೊಳಿಸುವುದು, ಕೋಪಗೊಂಡ ಹರನು ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆದು ಸ್ಮರನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮಾವಶೇಷ ಮಾಡುವುದು, ನಿರಾಶಳಾಗಿ ಶೂನ್ಯಹೃದಯಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಹಿಮಾಲಯನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ರತಿದೇವಿಯ ಹೃದಯ ವಿದ್ರಾವಕವಾದ ವಿಲಪನ, ಅವಳ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶದ ನಿರ್ಧಾರ, ಇನ್ನೇನು ಚಿಂತೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ 'ಉಂಟಾಗಲಿರುವ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ವಿವಾಹದ ನಂತರ ಮದನನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳ್ಳುವನು' ಎಂಬ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಿಂದ ರತಿಯು ಸಾಂತನ, ವಸಂತನಿಂದ ಅವಳು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ವಿವರಣೆಯಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಭಾಗ : ಪಾರ್ವತಿಯು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವಳು. ಆತನ ಪತ್ನಿಯಾಗುವ ಮಹದಾಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಳು. ಶಿವನು ತನ್ನ ಹಣೆಗಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆದು ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸುಟ್ಟಮೇಲೆ, ತನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ತಪೋಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಳು. ಅವಳ ಉಗ್ರತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಶಿವನು ಅವಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ

ಬಂದು ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಅವಳು ನಿಯಮವನ್ನನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗುವಂತೆ ಸೂಚಿಸುವನು. ಆದರೆ ಈ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮರುಳಾಗದ ಪಾರ್ವತಿಯು ತನ್ನ ದೃಢನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ, ಅವಳನ್ನು ಸಂತಸಪಡಿಸುವನು.

ಐದನೆಯ ಸರ್ಗದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ

ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಪಾರ್ವತಿಯ ದೃಢನಿರ್ಧಾರ, ಅದನ್ನು ತಡೆಯ ಬಯಸುವ ಮೇನಾದೇವಿಯ ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಕಾನನದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಉಗ್ರ ತಪವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ರೀತಿ, ಅವಳಿಗೆ ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ಭಲ, ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದ ಅವಳ ತಪಸ್ಸಿನ ನಿಯಮಾಚರಣೆ, ಅಪರ್ಣ ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ ಅವಳಿಗೆ ಬಂದುದು, ಎಲ್ಲವೂ ಅನುಕರಣೀಯ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂದಿನ ಯುವ ಜನತೆ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು, ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ, ಒಂದು ಉನ್ನತವಾದ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಬಗೆ ಮುಂತಾದವು.

THE POET KALIDASA

Kalidasa is a proud son of Mother India. He is a wonderful poet of the millenium.

पुरा कवीनां गणना प्रसङ्गे कनिष्ठिकातधष्ठित कालिदासः ।

अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावात् अनामिका सार्थवती बभूव ॥

It is said that long back an assembly of scholars was held to know the great poet of their time. Kalidasa was unanimously suggested by all the scholars and started to count by little finger. As no poet of such caliber is born to even to this day the next finger, i.e. the ring finger *anamika* is true to its name.

This verse reveals the greatness of Kalidasa. He is a well versed scholar in different fields such as Poetics, Mimamsa, Vyakarana, Jyotisha and others. As soon as his name is heard, the people interested in the field of poetics are thrilled. His works poen a world of ideals to the readers. We are dumb found to his intellectual talent. His character sketches amaze every one. No one can even imagine similes like him. So is the title **उपमा कालिदासस्य** He is the enjoyment of **Kavitha Kamini**. He commands respect as **Kavikula guru**. The scholars from all over the world have praised Kalidasa, upto their satisfaction. His works reflect our culture. Going deep in to the human nature and analyzing its minute aspects, the awy he has understood them are simply amazing. He had studied each and every stage of the society in detail. Even today, he is counted among the best poets of the world, is an evidence for his ability in composition. Let us throw light upon date, place and works of such a great poet.

Life of Kalidasa

Kalidasa, has no where in his works, has mentioned about himself. Many stories are heard about him. But they fail to tell us about the real facts of the poet. The stories of **Bhoja Prabandha**, other recognise him as a friend of Kumaradasa of Ceylon. But both of them are found not to be true.

The descriptions in Raghuvamsha and Meghadoota prove that he had visited the whole of India. Many scholars opine that, as he has shown special concern in the narration of his favorite deity Mahakala and Ujjain, he must have spent most of his life time there. His description of Himalayan mounatians, reveal his fascination towards the icy rocks to its readers. He was a keen observer of human nature, and also the physical world around us. He had mastered Vedas and Upanishads, different schools of Indian Pholosophy, especially the schools of Sankhya, Yoga and Vedanta. He was well versed in Poetics, Dramaturgy, Codes of Law, Jyotisha and other subjects too.

Rider quotes about the principles and Philosophy of life in Kalidasa's view thus- "**Kalidasa moved among the jarring sects with sympathy for all, fanaticism for none.**" As he has described Lord Shiva and Brahma in Kumarasambhava, he has described Lord Vishnu in the Same manner in Raghuvamsha. He had the faith that all these are the different forms of the one and only supreme being. He had belief in re-birth.

Time of Kalidasa

We are unfortunate for not having the proper information about this great poet. Even though many rumours exist even today about him, they are not helpful in deciding his date and place. The scholars have three different views about this. Some are of the opinion that he was a contemporary to the King Vikramaditya; from whom the Vikramashaka was started. The second group argue that he was in the court of Chandragupta -II, having the title Vikramaditya. Some **samasyapurna** verses say that he belonged to Bhoja's time. But evidences say that these words are far from truth.

Some pandits opine that he was one of the **Navamanis** in the court of Vikramaditya.

धन्वन्तरिक्षपणकशङ्कु

वेतालभट्टघटकर्परकालिदासाः ।

ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेस्सभायां

रत्नानि वै वररुचिर्नवविक्रमस्य ॥

But Dhanvantari and Kshapanaka belong totally to different times. There are references to say that Varahamihira lived around 587 AD. Pandits opine that he is not that recent. The fact that, his presence in the court of Vikramaditya is also subjected to thought. We find a number of kings in the name of Vikramaditya. Most famous among them was the one who lived in 57BC; and was ruling over Ujjain. The other ruler is Chandragupta -II of Gupta Dynasty, who had the title Vikramaditya. He belongs to 5th century AD. Many scholars are of the opinion that Kalidasa was in the court of that Vikramaditya, who is considered as **Shaka pravartaka**. They argue thus-

1) Chandragupta- II was ruling over Ujjain, in the period 357- 413 AD, before he was awarded the title Vikramaditya. During his reign, the kingdom was peaceful and prosperous. The same society is reflected in the works of Kalidasa.

2) Raghu's expedition is an indication of his victory over **huns**. Our History confirms that they were in India around 450AD. This is considered as

Chandraguta -II's expedition; and Kumarasambhavam was composed to mark the birth of his son Kumara Gupta.

3) According to the famous Historian **Vincent Smith**, the period of Kalidasa's compositions is about 30 years; i.e the period of the reign of Chandraguta -II Vikramaditya.

Yashovarma of 6th century AD also had the title. But the scholars disagree with this date, as there are many evidences to prove that the poet does not belong to that period.

Chandragupta- II of Gupta Dynasty, was ruled by historians describe Guptas' period as the **Golden Age** in our country. In their reign, the country was wealthy and peaceful. We can see its reflection in his works also. The social- economic-political circumstances in the period of Guptas and also social- economic-political circumstances described in Kalidasa's works, are identical. So many scholars are of the view that he belonged to this period.

Thus there arises two boundaries for the date of Kalidasa BC 100- AD 600.

The works of Kalidasa

Kalidasa has composed two Epics रघुवंशम् , कुमारसम्भवम्
two Lyrics मेघदूतम्, ऋतुसंहारम् and three Dramas मालविकाग्निमित्रम्, त्वक्त्रमोर्वशीयम्
अभिज्ञानशाकुन्तलम् The present text is an extract of V canto of कुमारसम्भवम्.

The definition and Characteristics of an epic or a Mahakavya

The poetry has been a part of society in India from time immemorial. The poetic composition and their recitation have become one with the people here. Mammata, an aesthetic scholar, gives the purpose of composing a poetry thus - काव्यं यशसे अर्थकृते व्यवहारविदे शिवेतरक्षतये कान्तासम्मिततया उपदेशयुजे by composing a poetry one can have name and fame, wealth, can understand the human behaviour, can destroy all the bad omens and gives instructions with affection like a beloved. Therefore our ancestors are of the opinion that poetic composition and recitation play a very important role in life. They help us thus in imbibing the values in men and take them on the righteous path. Therefore it is necessary to study the poetics.

Viswanatha Panchanana, in his work साहित्यदर्पण, describes poetry as वाक्यं रसात्मकं काव्यं which means **a sentence full of Rasa is a poetry**. Mammata defines it as तददोषौ शब्दार्थौ अनलङ्घ्येति पुनः कापि **word with its meaning without any poetic faults, with or without figure of speech is a Kavya**. Jagannatha Pandita defines the same रमणीयार्थप्रतिपादक शब्दः काव्यम् a word which has a beautiful meaning is a Kavya.

Then what are the features of a Mahakavya or an Epic? Dandin in his Kavyadarsha explains thus -

सर्गबन्धो महाकाव्यम् ऽच्यते तस्य लक्षणम् ।
आशीर्नमस्त्रिया वस्तु निर्देशो वापि तन्मुखम् ॥

इतिहासकथोद्भूतमितरद्वा सदाश्रयम् ।
चतुर्वर्गफलंयत्तं चतुरोदात्तनायकम् ॥

नगरार्णवशैलं तु चन्द्रार्कोदयवर्णनम् ।
उद्यानसलिलक्रीडामधुपानरतोत्सवैः ॥

विप्रलम्भैर्विवाहैश्च कुमारोदयवर्णनैः ।
मन्त्रदूतप्रयाणाजिनायकाभ्युदवैरपि ॥

अलमृतमसंक्षिप्तं रसभावनिरन्तरम् ।
सर्गेरनतिविस्तीर्णैः श्रव्यवृत्तैः सुसन्धिभिः ॥

सर्वत्रभिन्नवृत्तान्तरूपेत्तं लोकरञ्जनम् ।
काव्यं कलकपोत्तरस्थायी जायते सदलमृतिः ॥

Mahakavya should contain Cantos. Hero may be a God or any maganimous personality from a noble Kshatriya family. One of the rasas among Veera, Sringara or Shantha should be depicted as main rasa and all other rasas should be in support of the main rasa. The theme may be historical or the the story of any great personality. The verses are composed in same metre in a canto except for the last verse in that canto. An epic should contain more than eight cantos. A canto is neither too short nor too long. The end of each canto should have the indication of the next canto. It should have the descriptions of nature such as dawn and dusk, mountains, forests, rivers etc. The main objective of the epic should be the victory of Dharma and ethics over adharma and immorality.

Kavyadarsha of Dandin 1/14-19)

The summary

कुमारसम्भवम् contains Seventeen Cantos.

This epic opens with the description of the Great Himalan mountains. The poet has given the deserving adjective- **the king of mountains**. Menadevi was the wife of Himavan. Their son was Mainaka and the daughter was Parvathi. Once, the great sage Narada, who visited Himavan, said that, Parvathi would have Lord Shiva to be her husband. Lord Shiva, having destroyed the

sacrifice of Daksha had selected Himalayan mountains for his penance. Himavan, having known this sent his daughter to worship Him with two of her friends.

In the mean time, it was impossible for the Gods to bear the troubles of the demon Tharaka. All of them together went to Lord Brahma, for keeping the problem away.

Having worshipped Him they explained their grief - the demon Tharaka had become the master of three worlds by the power of the boon of Lord Brahma; he is troubling all the people a lot; even the power of Devendra has become negligible; the only person who can bring them out of the difficulty was the son of Lord Shiva; as Lord Shiva had no children till then, it is suitable for Him to beget a son.

Lord Brahma replied them that - Parvathi who has taken birth as the daughter of the king of mountains Himavan, to be the befitting wife of Lord Shiva; if their marriage was arranged, this problem would be solved.

Then Indra assigns this work to Manmatha, to fill Shiva's heart with the feeling of love and to arrange the marriage of Lord Shiva and Parvathi. He reaches the place, where Shiva was performing penance; Parvathi was serving Lord Shiva, with his friend Vasantha (rutu/season). As soon as the God of love came there, new twigs were found in plants and trees; The earth looked splendid by the beauty of the spring season. The birds and animals of the forest lost their self control due to the influence of God of Love. Even the mind of Lord Shiva was disturbed for a moment, by the spring season and the presence of Uma near Him. He was able to control Himself within no time; having known that Manmatha was the cause of His disturbance, became furious on him, burnt him down to ashes by opening His third eye.

Rathi, the wife of Manmatha, having seen all these incidents by her own eyes, decided to enter the fire, unable to bear the separation of her husband. Necessary preparations were done; when she was about to enter the fire, a heavenly voice said that the separation was short termed; Manmatha would be regaining his original body as soon as Lord Shiva marries Parvathi.; then they would be re-united again.

The Present Chapter:

Parvathi was in love with Lord Shiva. She maintained secrecy about that. She was desirous of having Lord Shiva to be her husband very much. Having seen Lord Shiva, burning down Manmatha into ashes she chose the path of

penance, to fulfill her desire. Lord Shiva, pleased with her rigorous austerities, appeared before her in the guise of a Brahmachari and blamed Lord Shiva. He suggested her that, there was no need for her to follow any formalities of the austerities and tells her to return home. When Parvathi was determined to adhere to the principles, when she did not yield to His words, became happy and showed His real divine form and made her happy.

कुमारसम्भवम्

तथा समक्षं दहता मनोभवं
पिनाकिना भग्नमनोरथा सती ।
निनिन्द रूपं हृदयेन पार्वती
प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारुता ॥१॥

इयेष सा कर्तुमवन्ध्यरूपतां
समाधिमास्थाय तपोभिरात्मनः ।
अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं
तथाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः ॥२॥

निशम्य चैनां तपसे कृतोद्यमां
सुतां गिरीशप्रतिसक्तमानसाम् ।
उवाच मेना परिरभ्य वक्षसा
निवारयन्ती महतो मुनिव्रतात् ॥३॥

मनीषिताः सन्ति गृहेषु देवताः
तपः क्व वत्से क्व च तावकं वपुः।
पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं
शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः ॥४॥

इति ध्रुवेच्छामनुशासती सुतां
शशाक मेना न नियन्तुमुद्यमात् ।
क ईप्सितार्थस्थिरनिश्चयं मनः
पयश्च निम्नाभिमुखं प्रतीपयेत् ॥५॥

कदाचिदासन्नसखीमुखेन
मनोरथज्ञं पितरं मनस्विनी ।
अयाचितारण्यनिवासमात्मनः
फलोदयान्ताय तपःसमाधये ॥६॥

अथानुरूपाभिनिवेशतोषिणा
कृताभ्यनुज्ञा गुरुणा गरीयसा ।
प्रजासु पश्चात्प्रथितं तदाख्यया
जगाम गौरी शिखरं शिखण्डिमत् ॥७॥

विमुच्य सा हारमहार्यनिश्चया
विलोलयष्टिप्रविलुप्तचन्दनम् ।
बबन्ध बालारुणबभ्रु वल्कलं
पयोधरोत्सेधविशीर्णसंहति ॥८॥

यथा प्रसिद्धैर्मधुरं शिरोरुहैः
जटाभिरप्येवमभूत्तदाननम् ।
न षट्पदश्रेणिभिरेव पङ्कजं
सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते ॥९॥

प्रतिक्षणं सा कृत्तरोमविक्रिया
व्रताय मौञ्जीं त्रिगुणां बभार याम् ।
अकारि तत्पूर्वनिबद्धया तया
सरागमस्या रसनागुणास्पदम् ॥१०॥

विसृष्टरागादधरान्निवर्तितः
स्तनाङ्गरागारुणिताच्च कन्दुकात् ।
कुशाङ्कुरादानपरिक्षताङ्गुलिः
कृतोऽक्षसूत्रप्रणयी तया करः ॥११॥

महार्हशय्यापरिवर्तनच्युतैः
स्वकेशपुष्पैरपि या स्म दूयते ।
अशेत सा बाहुलतोपधायिनी
निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले ॥१२॥

पुनर्ग्रहीतुं नियमस्थया तया
द्वयेऽपि निक्षेप इवार्पितं द्वयम् ।
लतासु तन्वीषु विलासचेष्टितं
विलोलदृष्टं हरिणाङ्गनासु च ॥१३॥

अतन्द्रिता सा स्वयमेव वृक्षकान्
घटस्तनप्रस्रवणैर्व्यवर्धयत् ।
गृहोऽपि येषां प्रथमाप्तजन्मनां
न पुत्रवात्सल्यमपाकरिष्यति ॥१४॥

अरण्यबीजाञ्जलिदानलालिताः
तथा च तस्यां हरिणा विशश्वसुः ।
यथा तदीयैर्नयनैः कुतूहलात् पुरः
सखीनाममिमीत लोचने ॥१५॥

कृताभिषेकां हुतजातवेदसं
त्वगुत्तरासङ्गवतीमधीतिनीम् ।
दिदृक्षवस्तामृषयोऽभ्युपागमन्न
धर्मवृद्धेषु वयः समीक्षते ॥१६॥

विरोधिसत्वोज्झितपूर्वमत्सरं
द्रुमैरभीष्टप्रसवार्चितातिथि ।
नवोटजाभ्यन्तरसंभृतानलं
तपोवनं तच्च बभूव पावनम् ॥१७॥

यदा फलं पूर्वतपस्समाधिना
न तावता लभ्यममंस्त काङ्क्षितम् ।
तदानपेक्ष्य स्वशरीरमार्दवं
तपो महत्सा चरितुं प्रचक्रमे ॥१८॥

क्लमं ययौ कन्दुकलीलयापि या
तया मुनीनां चरितं व्यगाह्यत ।
ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिर्मितं

मृदु प्रकृत्या च ससारमेव च ॥१९॥

शुचौ चतुर्णां ज्वलतां हविर्भुजां
शुचिस्मिता मध्यगता सुमध्यमा ।
विजित्य नेत्रप्रतिघातिनीं
प्रभां अनन्यदृष्टिः सवितारमैक्षत ॥ २०॥

तथाभितप्तं सवितुर्गभस्तिभिः
मुखं तदीयं कमलश्रियं दधौ ।
अपाङ्गयोः केवलमस्य दीर्घयोः
शनैः शनैः श्यामिकया कृतं पदम् ॥२१॥

अयाचितोपस्थितमम्बु केवलं
रसात्मकस्योडुपतेश्च रश्मयः ।
बभूव तस्याः किल पारणा विधिः
न वृक्षवृत्तिव्यतिरिक्तसाधनः ॥२२॥

निकामतप्ता विविधेन वह्निना
नभश्चरेणेन्धन संभृतेन सा ।
तपात्यये वारिभिरुक्षता नवैः
भुवा सहोष्माणममुञ्चदूर्ध्वगम् ॥२३॥

स्थिताः क्षणं पक्ष्मसु ताडिताधराः
पयोधरोत्सेधनिपातचूर्णिताः ।
वलीषु तस्याः स्खलिताः प्रपेदिरे
चिरेण नाभिं प्रथमोदबिन्दवः ॥२४॥

शिलाशयां तामनिकेतवासिनीं
निरन्तरास्वन्तरवातवृष्टिषु ।
व्यलोकयन्नुन्मेषितैः तडिन्मयैः
महातपः साक्ष्य इव स्थिताः क्षपाः ॥२५॥

निनाय सात्यन्तहिमोत्किरानिलाः
सहस्यरात्रीरुदवासतत्परा ।
परस्पराक्रन्दिनि चक्रवाकयोः
पुरा वियुक्ते मिथुने कृतावती ॥२६॥

मुखेन सा पद्मसुगन्धिना निशि
प्रवेपमानाधरपत्रशोभिना ।
तुषारवृष्टिक्षतपद्मसंपदां
सरोजसंघानमिवाकरोदपाम् ॥२७॥

स्वयंविशीर्णदुमपर्णवृत्तिना
परा हि काष्ठा तपसस्तया पुनः ।
तदप्यपाकीर्णमतः प्रियंवदां
वदन्त्यपर्णेति च तां पुराविदः ॥२८॥

मृणालिकापेलवमेवमादिभिर्व्रतैः
स्वमङ्गं ग्लपयन्त्यहर्निशम् ।
तपः शरीरैः कठिनैरुपार्जितं
तपस्विनां दूरमधश्चकार सा ॥२९॥

अथाजिनाषाढधरः प्रगल्भवाक्
ज्वलन्निव ब्रह्ममयेन तेजसा ।
विवेश कश्चिज्जटिलस्तपोवनं
शरीरबद्धः प्रथमाश्रमो यथा ॥३०॥

तमाथितेयी बहुमानपूर्वया
सपर्यया प्रत्युदियाय पार्वती ।
भवन्ति साम्येऽपि निविष्टचेतसां
वपुर्विशेषेष्वतिगौरवाः क्रियाः ॥३१॥

विधिप्रयुक्तां परिगृह्य सत्क्रियां
परिश्रमं नाम विनीय च क्षणम् ।
उमां स पश्यन्नृजुनैव चक्षुषा
प्रचक्रमे वक्तुमनुज्झितक्रमः ॥३२॥

अपि क्रियार्थं सुलभं समित्कुशं
जलान्यपि स्नानविधिक्षमाणि ते ।
अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्तसे
शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ॥३३॥

अपि त्वदावर्जितवारिसंभृतं
प्रवालमासामनुबन्धि वीरुधाम् ।
चिरोज्झितालक्तकपाटलेन ते
तुलां यदारोहति दन्तवाससा ॥ ३४॥

अपि प्रसन्नं हरिणेषु ते मनः
करस्थदर्भप्रणयापहारिषु ।
य उत्पलाक्षि प्रचलैर्विलोचनै
स्तवाक्षि सादृश्यमिव प्रयुञ्जते ॥ ३५॥

यदुच्यते पार्वति पापवृत्तये
न रूपमित्यव्यभिचारि तद्वचः ।
तथा हि ते शीलमुदारदर्शने
तपस्विनामप्युपदेशतां गतम् ॥३६॥

विकीर्णसप्तर्षिबलिप्रहासिभि
स्तथा न गाङ्गैः सलिलैर्दिवश्च्युतैः ।
यथा त्वदीयैश्चरितैरनाविलै
र्महीधरः पावित एव सान्वयः ॥ ३७॥

अनेन धर्मः सविशेषमद्य मे
त्रिवर्गसारः प्रतिभाति भाविनि ।
त्वया मनोनिर्विषयार्थकामया
यदेक एव प्रतिगृह्य सेव्यते ॥३८॥

प्रयुक्तसत्कारविशेषमात्मना
न मां परं संप्रतिपत्तुमर्हसि ।
यतः सतां सन्नतगात्रि सङ्गतं
मनीषिभिः साप्तपदीनमुच्यते ॥३९॥

अतोऽत्र किञ्चिद्भवतीं बहुक्षमां
द्विजातिभावादुपपन्नचापलः ।
अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने
न चेद्रहस्यं प्रतिवक्तुमर्हसि ॥४०॥

कुले प्रसूतिः प्रथमस्य वेधसः
त्रिलोकसौन्दर्यमिवोदितं वपुः ।
अमृग्यमैश्वर्यसखं नवं वयः
तपःफलं स्यात् किमतः परं वद ॥४१॥

भवत्यनिष्टदपि नाम दुःसहा
न्मनस्विनीनां प्रतिपत्तिरीदृशी ।
विचारमार्गप्रहितेन चेतसा
न दृश्यते तच्च कृशोदरि त्वयि ॥४२॥

अलभ्यशोकाभिभवेयमाकृति
र्विमानना सुभ्रु कुतः पितुर्गृहे ।
पराभिमर्शो न तवास्ति कः
करं प्रसारयेत्पन्नगरत्रसूचये ॥४३॥

किमित्यपास्याभरणानि यौवने
धृतं त्वया वार्धकशोभि वल्कलम् ।
वद प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका
विभावरी यद्यरुणाय कल्पते ॥४४॥

दिवं यदि प्रार्थयसे वृथा श्रमः
पितुः प्रदेशास्तव देवभूमयः ।
अथोपयन्तारमलं समाधिना
न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् ॥४५॥

निवेदितं निश्चितेन सोष्मणा
मनस्तु मे संशयमेव गाहते ।
न दृश्यते प्रार्थयितव्य एव ते
भविष्यति प्रार्थितदुर्लभः कथम् ॥ ४६॥

अहो स्थिरः कोऽपि तवेप्सितो युवा
चिराय कर्णोत्पलशून्यतां गते ।
उपेक्षते यः शलथलम्बिनीर्जटाः
कपोलदेशे कलमाप्रपिङ्गलाः ॥४७॥

मुनिव्रतैस्त्वामतिमात्रकर्षितां
दिवाकराप्लुष्टविभूषणास्पदाम् ।
शशाङ्कलेखामिव पश्यतो दिवा
सचेतसः कस्य मनो न दूयते ॥४८॥

अवैमि सौभाग्यमदेन वञ्चितं
तव प्रियं यश्चतुरावलोकिनः ।
करोति लक्ष्यं चिरमस्य चक्षुषो
न वक्त्रमात्मीयमरालपक्ष्मणः ॥४९॥

कियच्चिरं श्राम्यसि गौरि विद्यते
ममापि पूर्वाश्रमसञ्चितं तपः ।

तदर्धभागेन लभस्व काङ्क्षितं
वरं तमिच्छामि च साधु वेदितुम् ॥५०॥

इति प्रविश्याभिहिता द्विजन्मना
मनोगतं सा न शशाक शंसितुम् ।
अथो वयस्यां परिपार्श्ववर्तिनीं
विवर्तितानञ्जननेत्रमैक्षत ॥५१॥

सखी तदीया तमुवाच वर्णिनं
निबोध साधो तव चेत् कुतूहलम् ।
यदर्थमम्भोजमिवोष्णवारणं
कृतं तपस्साधनमेतया वपुः ॥५२॥

इयं महेन्द्रप्रभृतीनधिश्रियः
चतुर्दिगीशानवमत्य मानिनी ।
अरूपहार्यं मदनस्य निग्रहात्
पिनाकपाणिं पतिमाप्तुमिच्छति ॥५३॥

असह्यहुङ्कारनिवर्तितः पुरा
पुरारिमप्राप्तमुखः शिलीमुखः ।
इमां हृदि व्यायतपातमक्षिणोत्
विशीर्णमूर्तेरपि पुष्पधन्वनः ॥५४॥

तदा प्रभृत्युन्मदना पितुर्गृहे
ललाटिकाचन्दनधूसरालका ।
न जातु बाला लभते स्म निर्वृतिं
तुषारसङ्घातशिलातलेष्वपि ॥ ५५॥

अवस्तुनिर्बन्धपरे कथं नु ते
करोऽयमामुक्तविवाहकौतुकः ।

करेण शम्भोर्वलयीकृताहिना
सहिष्यते तत्प्रथमावलम्बनम् ॥६६॥

त्वमेव तावत्परिचिन्तय स्वयं
कदाचिदेते यदि योगमर्हतः।
वधूदुकूलं कलहंसलक्षणं
गजाजिनं शोणितबिन्दुवर्षि च ॥६७॥

चतुष्कपुष्पप्रकरावकीर्णयोः
परोऽपि को नाम तवानुमन्यते ।
अलक्तकाङ्गानि पदानि पादयोः
विकीर्णकेशासु परेतभूमिषु ॥६८॥

अयुक्तरूपं किमतःपरं वद
त्रिनेत्रवक्षः सुलभं तवापि यत् ।
स्तनद्वयेऽस्मिन् हरिचन्दनास्पदे
पदं चिताभस्मरजः करिष्यति ॥६९॥

इयं च तेऽन्या पुरतो विडम्बना
यदूढयावारणराजहार्यया ।
विलोक्य वृद्धोक्षमधिष्ठितं त्वया
महाजनः स्मेरमुखो भविष्यति ॥७०॥

द्वयं गतं संप्रति शोचनीयतां
समागमप्रार्थनया पिनाकिनः ।
कला च सा कान्तिमती कलावत-
-स्त्वमस्य लोकस्य च नेत्रकौमुदी ॥ ७१॥

वपुर्विरूपक्षमलक्ष्यजन्मता
दिगम्बरत्वेन निवेदितं वसु ।
वरेषु यद्बालमृगाक्षि मृग्यते
तदस्ति किं व्यस्तमपि त्रिलोचने ॥७२॥

निवर्तयास्मादसदीप्सितान्मनः
क्व तद्विधस्त्वं क्व च पुण्यलक्षणा ।
अपेक्ष्यते साधुजनेन वैदिकीं
श्मशानशूलस्य न यूपसत्क्रिया ॥७३॥

इति द्विजातौ प्रतिकूलवादिनि
प्रवेपमानाधरलक्ष्यकोपया ।
विकुञ्चितभ्रूलतमाहिते तया
विलोचने तिर्यगुपान्तलोहिते ॥७४॥

उवाच चैनं परमार्थतो हरं
नवेत्सि नूनं यत एवमात्थ माम् ।
अलोकसामान्यमचिन्त्यहेतुकं
द्विषन्ति मन्दाश्वरितं महात्मनाम् ॥७५॥

विपत्प्रतीकारपरेण मङ्गलं
निषेव्यते भूतिसमुत्सकेन वा ।
जगच्छरण्यस्य निराशिषः सतः
किमेभिराशोपहतात्मवृत्तिभिः ॥७६॥

अकिञ्चनः सन्प्रभवस्स सम्पदां
त्रिलोकनाथः पितृसद्मगोचरः ।
स भीमरूपः शिव इत्युदीर्यते
न सन्ति याथार्थ्यविदः पिनाकिनः ॥७७॥

विभूषणोद्भासि पिनद्धभोगि वा
गजाजिनालम्बि दुकूलधारि वा ।
कपालि वा स्यादथवेन्दुशेखरं
न विश्वमूर्तेरवधार्यते वपुः ॥७८॥

तदङ्गसंसर्गमवाप्य कल्पते
ध्रुवं चिताभस्मरजो विशुद्धये ।
तथा हि नृत्याऽभिनयक्रियाच्च्युतं
विलिप्यते मौलिभिरम्बरौकसाम् ॥७९॥

असम्पदस्तस्य वृषेण गच्छतः
प्रभिन्नदिग्वारणवाहनो वृषा ।
करोति पादावुपगम्य मौलिना
विनिद्रमन्दाररजोऽरुणाङ्गुली ॥८०॥

विवक्षता दोषमपि च्युतात्मना
त्वयैकमीशं प्रति साधु भाषितम् ।
यमामनन्त्यात्मभवोऽपि कारणं
कथं स लक्ष्यप्रभवो भविष्यति ॥८१॥

अलं विवादेन यथा श्रुतस्त्वया
तथाविधस्तावदशेषमस्तु सः।
ममात्र भावैकरसं मनः स्थितं
न कामवृत्तिर्वचनीयमीक्षते ॥८२॥

निवार्यतामालि किमप्ययं बटुः
पुनर्विवक्षुः स्फुरितोत्तराधरः ।
न केवलं यो महतोऽपभाषते
शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् ॥ ८३॥

इतो गमिष्याम्यथवेति वादिनी
चचाल बाला स्तनभिन्नवल्कला ।
स्वरूपमास्थाय च तां कृतस्मितः
समाललम्बे वृषराजकेतनः ॥८४॥

तं वीक्ष्य वेपथुमती सरसाङ्गयष्टिः
निक्षेपणाय पदमुद्धृतमुद्धहन्ती !

मार्गाऽचलव्यतिकराकुलितेव सिन्धुः
शैलाऽधिराजतनया न ययौ न तस्थौ ॥८५॥

अद्य प्रभृत्यनवताङ्गि तवास्मि दासः
क्रीतस्तपोभिरिति वादिनि चन्द्रमौलौ ।
अह्नाय सा नियमजं क्लममुत्ससर्ज
क्लेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते ॥८६॥

1. Parvathi saw with her own eyes - Lord Shiva burning Manmatha into ashes. She was disappointed by his action. She came to know that her charms would be of no use. She cursed herself for her charms because the success of beauty lies in praise by the beloved.

2. She wished to make her beauty fruitful by austerities, having recourse to *Samaadhi (contemplation)*; how else could she secure the two things - such love and a husband of that kind?

3. Mena, hearing that her daughter, who had set her heart on Shiva, was resolved to practice penance, clasped her to her bosom, and spoke dissuading her from the difficult vow of asceticism.

4. "In the house are such deities as the heart would desire. Child, how widely different are the two - penance and the body! The delicate Sirisha flower can hear the tread of a bee, but not that of a bird."

5. Mena, though thus exhorting her daughter, whose desire was inflexible, could not dissuade her from her resolve: who can turn back a mind firm in its resolution to achieve a desired object, or water rushing towards a low ground?

6. On one occasion, that steady-minded girl, through a friend who was her confidante, begged her father, who knew her desire, . permission to dwell in the forest in order to perform religious austerities till their fruition.

7. Being granted permission by her father, who was delighted at a persistence worthy of her, she went to a peak, inhabited by peacocks, which afterwards came to be known by her name **Gowri** among the people.

8. She, of never-to-be-shaken disposition, having given up her necklace, which used to rub away the sandal-paste (on her breast) by its tremulous threads, wore a bark-garment, tawny like the morning Sun, the close union of which with her body was prevented by her elevated breasts.

9. As her face looked pretty by her decorated tresses, so it did by her matted hair also; a Lotus does not look beautiful only by the swarms of Bees, but even by its union with moss.

10. The place of her waist-band was made red by that string of *Munja Grass* having three threads which was fastened there for the first time on that occasion, - which (string) she wore for her penance and which (by its harsh touch) caused her hair to stand erect every moment.

11. Her lips were devoid of artificial cosmetics. The red colour was away from her chest after she stopped playing the ball but that red colour became a

friend of fingers which were pricked while plucking the tender blades of Kusha grass; also by turning of rosary beads.

She made her hand, the fingers of which were (now) pricked while plucking the tender blades of Kusha grass, the friend of a rosary of Aksha beads, (her hand) which was turned away from (i.e. no longer employed in painting) her lower lip from which the red colour has disappeared, and from her (play) ball reddened by the unguent of her bosom.

12. In the palace she used to sleep on a comfortable bed. She was experiencing pain even by the fall of flowers from her hair. In the forest, she used to sit and lay down on the bare-earth platform and by using her creeper like arm as a pillow.

13. Parvathi, who was under a vow, had been left, as a deposit to be taken back, the two things viz., her sportive gesture with the slender creepers, and her unsteady glances with the female deer.

14. She personally used to water the saplings. Her motherly affection towards these were more than any thing else. Even Karthikeya was unable to set aside this affection.

15. And the fawns, fondled by being given handful of forest-grain, trusted her so far, that out of curiosity she could measure the length of her own eyes with theirs before her friends.

16. Sages came there, desirous of seeing her, who used to take a sacred bath, to offer oblations to the fire, to wear a bark as her upper-garment, and to recite (sacred texts): age is no consideration in the case of those who are old in spiritual attainments.

17. The sacred grove, too, became holy, where the previous antipathy between warring beasts was abandoned, where the guests were well gratified with the (gifts of) desired fruit by the trees, and where the sacred fires were kindled in newly-built huts of leaves.

18. When she thought that the desired fruit was not to be attainable by that kind of penance which she had already practicing, then, disregarding of the delicacy of her body, she began a higher level of penance.

19. She, was fatigued even by playing with the ball, then entered upon the course of life of anchorites: verily her body was composed of gold lotuses, as it was delicate by nature and yet tough (full of substance)

20. In summer, she of sweet smiles and a delicate waist, sitting in the midst of four blazing fires, gazed at the sun with her sight not directed to anything else,

having got the better of (i.e. being accustomed to bear) his luster that dazzles the eye.

21.(Then) her face, greatly scorched by the rays of the sun in that manner, bore the beauty of a day-lotus; but gradually, only round the long corners of her eyes, dark colour made its appearance.

22.Only the water that came to her without any effort on her part, and the rays of the moon (lit. Lord of the constellations), full of nectar, broke her fast, the means being not different from those by which trees subsist.

23.She, extremely heated by various fires, the one wandering in the sky and those lighted by means of fuel, and being drenched with the fresh flowers at the end of the summer, gave out, along with the earth, (reeking) heat that ascended upwards.

24.The drops of first water (showers) rested for a moment on her eye-lashes; then, striking against her lips, broke as they fell on the elevation of her bosom; and hence, stumbling through the (three) folds of her skin; reached, her navel belated.

25.The nights, the witnesses of the rigid penance of her who slept on a (bare) stone-slab, and who lived in open space (lit. not under a sheltered roof) and in the midst of unceasing showers accompanied by winds, watched her, as it were, with their glances in the shape of lighting (-flashes).

26.Determinately standing in water, she passed the nights of Pausha (cold season) when the (winter) winds scattered around a thick mass of snowy sleet, pitying the pair of the Chakrav^aka birds (which stood) before her, separated and crying for each other.

27.By her face, which was as fragrant as the lotus (itself) and which shone with the quivering leaf of her lips, she at night restored the (beauty of) lotuses to the waters (of the stream), the wealth of lotuses of which was destroyed by the showers of snow.

28.The sternest severity of austerities lies in subsisting on leaves fallen from the trees of their own accord; but that also she spurned; hence was that gentle-talker named Aparna by those conversant with history.

29.By this and other kinds of penance, she, wearying her frame, delicate as a lotus-fibre, day and night, left far behind the *tapas* practiced by anchorites with hardened frames.

30.Then a certain ascetic (lit. one with matty-hair), wearing an antelope's skin, and holding a stick of Palaasha (tree), with maturity in his speech, having

a virtuous look, with Brahmanic luster, entered the penance-forest, like the first stage of life (Brahmacharya) in bodily form.

31. Parvathi, kindly disposed towards (all) guests, went forth to receive him, offering worship with great reverence; even when there is equality, the acts of the firm-minded towards great personages are such as are full of extreme reverence.

32. Having accepted the worship (hospitality) offered according to proper rites, and apparently eased his fatigue for a moment, he, looking at Uma with quite innocent eyes, began to speak to her, without giving up the proper moderation (or decorum).

33. "Are sacrificial wood and Kusha grass easily obtainable for holy rites? Is the water suitable for thy bathing? And dost thou practice austerities proportionate to thy strength? For, the body is the ultimate means of performing religious duties.

34. Are the young leaves of these creepers, made to sprout by the water sprinkled by thee, thriving? – the leaves which vie with thy neighbor's, red though long bereft of the scarlet of Alaktaka (Red Lac).

35. Is thy mind pleasingly disposed towards the fawns, who take the Kusha grass from thy hands through their love (for thee), and who, O lotus-eyed one, present a close resemblance to thy eyes by these unsteady glances?

36. O, Daughter of Parvataraja, the remark that beauty never leads to a sinful course of life is true (*lit.* not a deviation from a general rule). O noble lady, your conduct has become worthy of imitation even for the ascetics.

37. Giriraja, together with his family was sanctified by the penance of Parvathi. This purity held his position so high that it was superior to the worship of 7 sages or the flow of the Ganges river.

38. O noble lady, on account of this conduct, Dharma (*i.e.*, pursuit of religion) strikes me pre-eminently as the best of **Trivarga** (*viz.*, Dharma, Artha and Kama), since this only has been selected and followed by you, with a mind from which all thought of *Artha* (wealth) and *Kama* (desire) has been cast out.

39. O modest lady, scholars say that - friendship of noble people is equal to stepping 7 steps together. You have given a good hospitality to me. Therefore it is not proper to consider me as a stranger.

40. Hence, O tapaswini, on the basis of this friendship, with the curiosity natural to a Brahmin, I want to ask you a question. If it is not a secret, you may kindly reply.

41. You have taken birth in the family of Brahma, the first progenitor (of mankind); your body is as if it were the manifestation of the collected beauty of

the three worlds; the happiness of affluence need not be sought after by you (since it is already present); and you are a young lady. Say, what blessings, other than these, can be the reward of penance?

42. Generally, the bold ladies take up to penance when they are overtaken by unbearable difficulties. O beautiful lady, it appears to my mind that you are not in such a situation.

43. O lady with beautiful eyebrows, this beautiful body of yours do not deserve to have difficulties. How can you be humiliated in your father's place? No one can stand against you. Can any one dare to stretch his hand to take the gem on the hood of a serpent?

44. Why are you wearing the bark garments which suits old age? You are too young to keep away the decorative ornaments. How can the dawn appear when Moon and Stars are in the sky.

45. O Gowri, if you are performing penance to attain heaven it is of waste. All the Himalayan regions are the abode of Gods. If you are praying for a suitable bridegroom it is also not needed because the gem does not go in search of anybody.

46. O Parvathi, your hot sighs have indicated to me that you are praying for the bride groom. But I have a doubt. When no groom exists suitable to you, how is that it is impossible to have him?

47. I think, the young man you are expecting is not kind hearted since he still holds off, seeing the matted hair, tawny like the tips of the blades of paddy, hanging loosely on your broad cheeks from which the ear-lotus has been long cast off.

48. Parvathi, you have become lean due to her rigorous austerities like **Chanadrayana**. Your body has been scorched by the Sun in the places of ornaments. Therefore you are looking like the crescent of the Moon by day. Everyone feels sad by looking at you.

49. I think your lover to be cheated by the pride of his beauty, since he has not appeared before you for a long time to have a view of your lovely glances and arching eye-lashes.

50. O Gauri, how long will you torture yourself? I too have religious merit accumulated in my first stage of life. By granting half of it do get your desired husband. However, I desire to know that completely.

51. She, thus addressed by the Brahmana, having entered (divined) the innermost secret (of her heart), could not speak out the desire of her mind

(through bashfulness). So she only looked at her friend standing by her side, with eyes devoid of Kajal.

52.O Noble Man, you may know, the reason for her penance, for whom this lady has made her body a means of practicing religious austerities, as one should (make) a lotus (a means) of warding off the Sun, .if you are curious.

53.Parvathi who is of great self-respect, disdained the Dikpalas like Indra and others, she wants to have Lord Shive as her husband who burnt Manmatha to ashes, who is not to be conquered by the external charms.

54.The arrow of Manmatha whose point failed to reach of the *Lord Shiva*, being hurled back with the Humkara sound, difficult to be borne, struck her in the heart with a cruel blow, although his body had been destroyed.

55. From that time forth, powerfully, affected by love, and with her curling tresses whitened by the sandal-paste applied to her forehead, the maiden never felt at ease even when reclining on the surfaces of snow-slabs while in her father's house.

56. Many a time she made the daughters of the *Kinnara kings* as her companions in the songs sung in the woods, burst into tears, by her words (of grief) scarcely articulate in the throat choking with tears, while the exploits of the Pinaka-paani (*i.e.Lord Shiva*) were being sung.

57.At night, when its third part only remained, she, having closed her eyes for a moment, all of a sudden woke up with incoherent cries of – “ O Neelakantha, where did you go?” – having her arms thrown tight around an imaginary neck.

58. O Lord Shiva, all the scholars praise you as all pervasive but why you do not understand me who is in love with you? Thus Parvathi was conversing secretly with him, by sketching his portrait on her palm.

59. At last, when she could find no other way to win the Lord of Universe (Shiva) though she searched, with the permission of her father, came with us to this sacred forest for practising austerities.

60. Our friend has seen fruits in the trees which were planted by herself and have been the witness for her austerities; and yet the craving of her heart for Lord Shiva does not seem even to be near sprouting-time.

61.Her friends told him with tears - I do not know when he, difficult to be secured though sought after, will favour our friend, worn by penance and looked by us, with tears, as Lord Indra favours the earth, with showers, distressed by his holding off the rain.

62. Thus informed by her, who knew the secrets of Parvathi's heart, so as to make her noble intention clear, that handsome *Brahmachirin*, without showing signs of delight, asked Uma whether it was so, or merely a joke.

63. Then Girija, putting the rosary of crystal beads on her forehead, with the fingers drawn together so as to resemble a bud, spoke, with great difficulty, in measured words, having (first) adjusted her speech (in her mind) for a long time.

64. "O Brahmin, chief among those who know the Vedas, you have heard the truth as it is. This humble person is ambitious of attaining the highest post. These austerities are a means of getting that; nothing is inaccessible to desire."

65. Then said the ascetic – "Maheshwara is well known and yet you are interested in him; knowing him as possessing love for inauspicious things, I cannot see my way to approve your desire.

66. O Princess, who have fixed your mind on a worthless object? how can your hand, with the nuptial string tied around it, bear the first clasp of Lord Shiva's hand adorned with circling snakes?

67. Have you ever thought adequately, whether these two things should ever deserve to be brought together – your bridal silks gleaming with the figures of swans and Shiva's elephant-hide dripping with blood?

68. Even an enemy, would not give his consent to see the foot-prints, leaving marks of *alaktaka*, of your feet accustomed to tread upon flower-decorations on the floors of the corridor of the palace; now traced upon to burial grounds spread over with the hair of dead bodies.

69. Say – If it is easy to obtain Lord Shiva's bosom, what is more disgraceful than this? Your chest, a befitting place for sandal wood paste, would be replaced by the ashes of the funeral pyres.

70. Again another humiliation will await you—great men will have smiling countenances by seeing you by striding Shiva's old bull after marriage. You are fit to be borne by a royal elephant.

71. By their earnest desire for union with Shiva, two things have now become objects of misery- that bright digit of the Moon, and you, the moonlight to the eyes of this world.

72. Whatever is expected in a husband, - is that, even a part, found in Lord Shiva? His body possesses deformed eyes, his parentage is obscure, not to be known and his wealth is shown by his nudity having the directions to be the clothes. Parvathi, having eyes like those of a young deer, does Lord Shiva possess, any one of these qualities, at least?

73. Take away your heart from this evil desire; what a difference that exist between one of that kind and you with auspicious marks? A stake in the cemetery is not to be treated by the good, with the Vedic rites proper for a sacrificial post.

74. When that Brahmachari, continued to talk adversely, Parvathi became angry. Her anger could be guessed from her quivering lower lips, her eyes red at the corners, with her creeper-like brows contracted in the frown.were cast upon the Brahmachari.

75. She addressed him thus – “Indeed, you do not know Lord Shiva properly, hence you are talking like this. The fools find fault with the course of life of the magnanimous, which is not in common with that of other people and the motive of which is beyond human thinking.

76. A person wishing to ward off calamities or to attain prosperity surrender auspicious things. But what is the use of these prayers to Him, who is capable of protecting the world, has nothing to wish for, which corrupt the functions of the soul by generating desires?

77. He generates wealth,even though He Himself is poor; He is the master of three worlds even thogh His abode is graveyard. He is still called Shiva even though he bears a terrible form. No one knows His real form.

78. The shape of him whose form is the universe cannot be determined: it may be resplendent with ornaments or entwined with serpents, or it may be dressed in elephant-hide or in silken garments, or it may have on its crest a vessel of skull or the Moon.

79.Certainly the particles of the ashes of the funeral pyre become sanctifying by having obtained a touch of his body; and hence the heavenly people wear it on their forehead, when they are dropped down in the act of exhibiting the gestures of dancing.

80. Lord Indra, having for his vehicle the rutting elephant of the Eastern Direction, touches the feet of that wealthless God who goes around on a bull and makes their toes red with the pollen-dust of the full-blown flowers of the heavenly trees.

81. O, depraved soul, although wishing to speak the faults of the Lord, you have uttered one truth about him. How can he, who is considered to have created even the self-existent Brahma, have his origin known?

82. Enough of disputing. Let him be without any reservation. What you have heard him to be. My heart however pervaded by the one sentiment of love

is set on him. One who wants to act on his own accord does not regard any criticism. .

83. O friend, stop this Brahmachari who seems desirous of saying something, as his upper lip is quivering. Not only he who talks ill of the Almighty but also one who listens to him is a sinner.

84. “Or else I will go from this place” so saying the maiden with the bark-garment slipping from her bosom started to move away and Lord Shiva in His real form held her with a smile.

85. On seeing Him, the daughter of Parvatharaja, her body trembled and covered with perspiration, and having one foot raised to walk away, was uncertain whether to go or to stay, like a river hampered by the impediment of a mountain in the path.

86. “O beautiful lady, I have become your slave, bought by the austerities” – as Lord Shiva said these words, she immediately forgot all her exhaustion caused by the austerities; for fatigue gives fresh vigour again by the fruition of the achievement of the desired object

ಪಾಠ್ಯಭಾಗದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

1. ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾದೇವನು ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಭಸ್ಮಗೈದುಡನ್ನು ಕಂಡ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಆತ (ಶಿವ)ನಿಂದ ತನ್ನ ಮನೋರಥವು ಭಗ್ನವಾದಾಗ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನಿಂದಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಕಾರಣ ಪ್ರಿಯತಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದೇ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಫಲತೆಯಲ್ಲವೆ?

2.. ಅವಳು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತಳಾಗಿ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಚೆಲುವಿನ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಯಸಿದಳು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಂತಹ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರೇಮ, ಶಿವನಂತಹ ಪತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

3. ಮೇನಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮಹಾದೇವನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಚಿತ್ತಳಾದ ಕಾರಣ ತಪಗೈಯಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವಳನ್ನು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಿ, ಅವಳ ಮನವನ್ನು ತಪದಿಂದ ನಿವಾರಿಸಲು ಇಂತೆಂದಳು.

4.. ಮಗು, ನಿನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವರು. ಕಠಿಣವಾದ ತಪಸ್ಸೆಲ್ಲಿ? ಈ ನಿನ್ನ ಕೋಮಲ ಶರೀರವೆಲ್ಲಿ? ಕೋಮಲವಾದ ಶಿರೀಷಕುಸುಮವು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಭ್ರಮರದ ಪಾದವನ್ನು ಸಹಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ಪಕ್ಷಿಯ ಪಾದದಭಾರವನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ?

5. ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾ ಮೇನಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿವಾರಿಸಲು ವಿಫಲಳಾದಳು. ಅಭೀಷ್ಟವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಢನಿಶ್ಚಯಗೊಂಡಿರುವ ಮನವನ್ನೂ, ತಗ್ಗಿನಪ್ರದೇಶಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನೂ ಯಾರಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ?

6.. ಒಮ್ಮೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ತನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದ ತನ್ನ ತಂದೆ ಹಿಮವಂತನನ್ನು ಬಳಿಯಿದ್ದ ಸಖಿಯ ಮುಖಾಂತರ ತನ್ನ ಮನದ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಫಲಿಸುವವರೆಗೂ ತಪಸ್ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಳು.

7. ಅನಂತರ ಶೈಲಜೆಯ ಯೋಗ್ಯ ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಪೂಜ್ಯತಮನಾದ ಹಿಮವಂತನಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನವಿಲುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ 'ಗೌರೀ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದಳು.

8. ಸ್ಥಿರಮನಸ್ಕಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ತನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದ ಚಂದನಾಂಕಿತವಾಗಿದ್ದ, ಚಂಚಲವಾದ ಮುಕ್ತಾಹಾರವನ್ನು ತೊರೆದು, ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು.

9.. ಪಾರ್ವತಿಯ ಮುಖವು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಕೇಶಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದಿತೋ ಅಂತೆಯೇ ಜಟಿಯಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕಮಲವು ಕೇವಲ ಷಟ್ಪದಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶೈವಾಘದಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

10.. ಗಿರಿಜೆಯು ತನಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ರೋಮಾಂಚನ ನೀಡುವ ಮೂರುದಾರಗಳಿಂದ ಹೊಸೆದ ಮೌಂಜಿಯನ್ನು ವ್ರತನಿಯಮಕ್ಕಾಗಿ ಧರಿಸಿದಳು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುನ್ನ ಧರಿಸಿದ್ದ ಅವಳ ಮೌಂಜಿಯು ಅವಳ ಜಘನಸ್ಥಳವನ್ನು ಅರುಣರಾಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮಾಡಿತು.

11. ಅವಳ ತುಟಿಗಳ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವು ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಂದುಕತ್ತಿಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟನಂತರ ಆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವು ಅವಳ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಿಂದಲೂ ದೂರವಾಯಿತು. ಆದರೆ ದರ್ಭೆಯಚಯನದಿಂದ ಕ್ಷತಗೊಂಡ, ಅಕ್ಷಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ಬೆರಳುಗಳ ಸಹಚರವಾಯಿತು ಆ ಕೆಂಬಣ್ಣ.

12. ಗಿರಿಜೆಯು (ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ) ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗುಲಾದಾಗ ಅವಳ ಕೇಶದಿಂದಿರಿದ ಸುಮಗಳೂ ಅವಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ಪಾರ್ವತಿಯು ಈಗ ತನ್ನಬಾಹುಲತೆಯನ್ನೇ ತಲೆದಿಂಬನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬರಿಯ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದಳು; ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

13. ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶೈಲಜೆಯು ತನ್ನ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಲತೆಗಳಿಗೂ, ಚಂಚಲದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆಗಳಿಗೂ ನೀಡಿದಳು. ಪುನಃ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪದಂತೆ ನೀಡಿದಳೆ?

14. ಪಾರ್ವತಿಯು ಬೇಸರಿಸದೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಿಡಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದ ಪಯದ (ಹಾಲು ಅಥವಾ ನೀರಿನ)ಸೇಚನೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದಳು. ಸ್ಕಂದನಿಂದಲೂ ತನಗಿಂತ ಮೊದಲು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಸವಿದ ಈ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಪುತ್ರಸೇಹವನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಅಶಕ್ತನಾದನು.

15. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಜಲಿಯಿಂದ ಷಡುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಳು. ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಅವುಗಳ ನಯನಗಳನ್ನೂ, ತನ್ನ ನಯನಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಸಖಿಯರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಳೆದಳು.

16. ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಹವನವನ್ನರ್ಪಿಸಿ, ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸ್ತುತಿಪಾಠಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಉತ್ತಮ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿಯ ದರ್ಶನಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಋಷಿಗಣವು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಧರ್ಮ ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲವೆ?

17. ಅಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ವೈರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಗಳು ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ, ಅವರು ಇಚ್ಛೆ ಪಡುವ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ನವ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಒಳಗೆ ಅಗ್ನಿಗಳ ಸಂಚಯನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯ ತಪೋವನವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು.

18. ಪಾರ್ವತಿಯು ತನ್ನ ಮೊದಲ ತಪಸ್ಸುಮಾಧಿಯಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಲಶಕ್ಯಳಾದಾಗ, ಅವಳು ತನ್ನ ಶರೀರದ ಸೌಕುಮಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಮರೆತು ಕಠಿಣತಮವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

19. ಯಾವ ಪಾರ್ವತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಕಂದುಕ ಕ್ರೀಡೆ (ಚೆಂಡಿನಾಟ)ಯಿಂದಲೂ ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳೋ, ಈಗ ಅದೇ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮುನಿಗಳ ಚರಿತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇವಳ ದೇಹವು (ಕುಸುಮ) ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಕೋಮಲವೂ, (ಕಾಂಚನದ) ಸಹಜಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಕಠಿಣವೂ ಆಗಿರುವ ಸುವರ್ಣಕಮಲದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾಗಿರಬಹುದು.

20. ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಶ್ವೇತ ಮಂದಹಾಸವುಳ್ಳ ಪಾರ್ವತಿಯು, ತನ್ನ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಳ್ಳವಳಾಗಿ, ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿ, ಅವನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಗದ್ದು, ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡದೆ ಅವನಲ್ಲೇ ನೆಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವಳಾದಳು.

21. ನಂತರ ಅವಳ ಮುಖವು ಸುಡುವ ಸೂರ್ಯನಕಿರಣಗಳಿಂದ ಸಂತಪ್ತವಾಗಿ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪಾದ ಕಮಲದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಅವಳ ದೀರ್ಘಾಪಾಂಗವುಳ್ಳ ಸುಂದರ ನೇತ್ರಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವು ಆವರಿಸಿತು.

22, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸದೆ ಬಂದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಮೃತಮಯವಾದ ಚಂದ್ರರಶ್ಮಿಗಳು ತಪವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಿರಿಜೆಗೆ ವ್ರತಾಂತ ಭೋಜನವಾಯಿತು. ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಭೋಜನವಿಧಿಯು 23.

ಅನೇಕಪ್ರಕಾರದ ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ (ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ) , ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾಷ್ಠಸಮೂಹದಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ ತಪ್ತವಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಗ್ರೀಷ್ಮಋತುವಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲ ಬರುವ ವರ್ಷಾಕಾಲದ ಹೊಸಹನಿಗಳಿಂದ ಸಿಕ್ತವಾದ ಭೂಮಿಯೊಡಗೂಡಿ, ಅವಿಯಾದ ನೀರಹನಿಗಳನ್ನು ಉದ್ಧವಾಗಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಳು.

24. ವರ್ಷಋತುವಿನ ಮೊದಲ ವರ್ಷಧಾರೆಯ ಬಿಂದುಗಳು, ಮೊದಲು ಅವಳ ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಕಾಲವಿದ್ದು, ಅವಳ ತುಟಿಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆದು, ಪಯೋಧರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ, ಬಹುಕಾಲದ ನಂತರ ಅವಳ ಆಳವಾದ ನಾಭಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಿದವು.

25. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಯ ರಾತ್ರಿಗಳು, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವಳನ್ನು ಅವಳ ಮಹತ್ಪದ ಸಾಕ್ಷಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಮಿಂಚುಗಳೆನ್ನುವ ದೀಪದ ಮೂಲಕ ಕಣ್ತೆರೆದು ಅವಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು.

26. ಆ ಶೈಲಜೆಯು ನಿಶ್ಚಲಮನದಿಂದ ಹಿಮದೊಡಗೂಡಿ ಶೀತಲವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೌಷಮಾಸದ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಜಲವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಮುಂದೆ ವಿರಹದಿಂದ ರೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿಗಳ ಜೋಡಿಯೆಡೆಗೆ ಕರುಣಾಪೂರಿತ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದಳು.

27. ರಾತ್ರಿಯವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯು ತಾವರೆಯ ಕುಸುಮದಂತೆ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಾ, ಕಂಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಧರವೆಂಬ ಪತ್ರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಖದಿಂದ, ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಮಲಪುಷ್ಪಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಂತಿಯು ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು.

28. ಮರಗಳಿಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದುರಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜೀವಿಸುವುದು ತಪಸ್ಸಿನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಮಜಲು. ಆದರೆ ಹಿತನುಡಿಗಳನ್ನಾಡುವ ಪಾರ್ವತಿಯು ಅದನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರು **ಅಪರ್ಣಾ** ಕರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

29. ಕಮಲದ ದಂಟಿನಂತೆ ಕೋಮಲವಾದ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಕಠಿಣ ವ್ರತ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಕೃಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ, ಪಾರ್ವತಿಯು ಕಠೋರ ಶರೀರದಿಂದಾಚರಿಸಿದ ತಪಸ್ವಿಗಳ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದಳು.

30. ನಂತರ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ, ಪಲಾಶದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ, ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದ, ಬ್ರಹ್ಮಮಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮವೇ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತಿ ಬಂದಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೊಬ್ಬನು ತಪೋವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.

31. ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು,ಬಂದಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲು ಮುಂದಾದಳು. ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಸ್ಥಿರ ಮನಸ್ಕರಾದವರು ವಿಶೇಷವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಗೌರವಸಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವರು.

32. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು, ಉಮೆಯು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ನೀಡಿದ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಾರ್ಗಾಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸರಳದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಳೆಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಾ, ಕ್ರಮವನ್ನು ಮೀರದೆ ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದನು.

33. ಇಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಸಮಿತ್ತು, ದರ್ಭೆ, ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆಯೇ? ನೀರು ಸ್ನಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆಯೇ? ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಪೋವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿರುವೆಯಾ? ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಪ್ರಥಮಸಾಧನವಲ್ಲವೇ?

34. ಪಾರ್ವತಿ, ನೀನು ಜಲಸೇಚನಮಾಡಿ ಬಳೆಸಿದ ಗಿಡಗಳು ಚಿಗುರೊಡೆಯುತ್ತಿವೆಯೇ? ನೀನು ಲಾಕ್ಷಾರಸದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರೂ, ಸಹಜವಾಗಿ ಕೆಂಪಾದ ನಿನ್ನ ತುಟಿಗಳಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅವು ಇಚ್ಛಿಸುವುವು.

35. ಪಾರ್ವತಿ, ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಬರುವ ಜಿಂಕೆಗಳೆಡೆಗೆ ನೀನು ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತಳಾಗಿರುವೆಯೇ? ಹೇ ಕಮಲನಯನೆ, ಅವು ತಮ್ಮ ಚಂಚಲ ನೇತ್ರಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವವೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

36. ಪಾರ್ವತಿ, “ಸುಂದರ ರೂಪವು ಪಾಪಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂಬ ಲೋಕೋಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀನು ಮೀರಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಂದರಿ, ಆದರೂ, ಈ ನಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವವು ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಅನುಸರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

37. ಹಿಮವಂತನು ನಿನ್ನ ಈ ಉತ್ತಮ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ವಂಶವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಷ್ಟು ಹಿಂದೆಂದೂ ಪುನೀತನಾಗಿರಬೇಕು. ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಪುಷ್ಪಹಾರಗಳೇ ಆಗಲೀ, ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದಿಳಿದು ಬಂದ ಗಂಗಾಜಲದ ಪವಿತ್ರತೆಯೇ ಆಗಲೀ, ನೀನು ತಂದ ಪವಿತ್ರತೆಗೆ ಸಮವಲ್ಲ.

38. ಪಾರ್ವತಿ, ಮನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ – ಕಾಮಗಳೆಡೆಕೊಡದೆ, ಒಂದೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಇಂದು ನನಗೆ ಈ ಧರ್ಮವೇ ತ್ರಿವರ್ಗ (ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ)ಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ.

39. ಅವನತದೇಹಿಯೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಜ್ಜನರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಏಳು ಹೆಜ್ಜೆಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನನ್ನನ್ನು ‘ಬೇರೆಯವನೆಂದು’ ತಿಳಿಯುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ.

40. ಹೇ ತಪೋಧನಿ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ (ಸ್ನೇಹಭಾವದಿಂದ) ಅಧಿಕ ಕ್ಷಮಾಶೀಲಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಪಲ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ನಾನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ರಹಸ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ, ನೀನು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು.

41. ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಯು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ತಪವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಯಸಿ, ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವನು- ನೀನು ಜನ್ಮ ತಳೆದಿರುವುದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ (ಬ್ರಹ್ಮನ) ವಂಶದಲ್ಲಿ; ಮೂರೂ ಲೋಕದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ನಿನ್ನ ಶರೀರ; ಸಂಪತ್ತಿನ ಸುಖವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ; ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ತಪಃಫಲ ಯಾವುದಿದೆ? ಹೇಳು.

42. ದುಃಸಹವಾದ ಅನಿಷ್ಟಾದಿಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಧೀರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರು. ಸುಂದರಿ, ನನ್ನ ಮನವು ನಿನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಲಾಗಿ, ಅದೂ ಸಹ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿಲ್ಲ.

43. ಸುಂದರವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳುಳ್ಳವಳೆ, ಈ ನಿನ್ನ ಸುಂದರ ತನುವು ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸಲು ಅರ್ಹವಲ್ಲ. ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಮಾನವಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಘರ್ಷಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ನಾಗರಾಜನಲ್ಲಿರುವ ಅನರ್ಘ್ಯನಾಗಮಣಿಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಕೈ ಚಾಚಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

44. ಈ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತೊರೆದು, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಶೋಭಿತರುವ ನಾರುಮಡಿಯನ್ನುಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ರಾತ್ರಿಯ ಮೊದಲ ಯಾಮದಲ್ಲಿ, ಚಂದ್ರ - ತಾರೆಯರು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿರುವ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಹೇಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ?

45. ಹೇ ಗೌರಿ, ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನೀನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆಯಾದರೆ, ಅದು ವ್ಯರ್ಥ; ಏಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಹಿಮವಂತನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ದೇವತೆಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೇ ಆಗಿದೆ; ಅರ್ಥಾತ್, ಸ್ವರ್ಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಥವಾ ನೀನು ವರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆಯಾದರೆ, ಅದಕ್ಕಾಗತಪವು ಬೇಡವೇ ಬೇಡ; ರತ್ನವು ಯಾರನ್ನೂ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಯಸುವವರು ತಾವೇ ಅದರ ಬಳಿ ಸಾರುವರು. (ಆದ ಕಾರಣ ನಿನ್ನ ತಪವು ವ್ಯರ್ಥ.)

46. ಪಾರ್ವತಿ, ನಿನ್ನ ಬಿಸಿಯಾದ ನಿಟ್ಟಿಸುರಿಂದ ನೀನು ವರಾರ್ಥಿಯಾಗಿರುವೆಯೆಂಬ ಸೂಚನೆಯು ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ; ನಿನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ವರನೇ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಅವನನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?

47. ಆಶ್ಚರ್ಯ! ನೀನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವವನು ಯಾರೋ ಕಠಿಣಮನಸ್ಕನೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಇನ್ನೂ ನಿನ್ನಿಂದ ದೂರವೇ ಉಳಿದಿರುವನು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಭತ್ತದತೆನೆಯಂತೆ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಈ ನಿನ್ನ ಜಟಾಬಂಧವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ, ಯಾವಾಗಲೋ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿರುವ ಕಮಲವೇ ಕರ್ಣಾಭರಣಗಳಂತಿದ್ದ ಈ ನಿನ್ನ ಕಪೋಲ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೇ?

48. ಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ಮುನಿವ್ರತಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಕೃಶಳಾದ, ಆಭರಣಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಸಂತಪ್ತಳಾದ, (ಆದ್ದರಿಂದಲೇ) ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಲೇಖಿಯಂತಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, ಯಾವ ಸಹೃದಯನ ಮನವು ತಾನೇ ಸಂತಾಪ ಪಡದಿದ್ದೀತು?

49. ಹೇ ಗಿರಿಜೆ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯನು ಸೌಂದರ್ಯದ ಮದದಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವೆನು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹುಕಾಲ ಅವನು ಈ ನಿನ್ನ ಮಧುರ ನೋಟದ, ಸುಂದರ ದೃಷ್ಟಿಪಥಕ್ಕೆ ಅವನು ಪಾತ್ರನಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ.

50. ಗೌರಿ, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಈ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸಿನ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವೆ? ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆರ್ಜಿಸಿದ ತಪಃಫಲವು ನನ್ನಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥಭಾಗದಿಂದ ನಿನಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವಾದ ವರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು. ಆ ವರನ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ.

51. ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪಾರ್ವತಿಯು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಪಡೆದವನಾಗಿ, ಹೇಳಿದರೂ ತನ್ನ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸದವಳಾದಳು. ಆಗ ತನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ, ತನ್ನ ಸಖಿಗೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಕಜ್ಜಲರಹಿತವಾದ ನಯನಗಳಿಂದ ಸಂಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಳು.

52. ಆ ಸಖಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದಳು - ಹೇ ಸಜ್ಜನ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವಳು ಕಮಲವನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವ ಛತ್ರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ತಪೋ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಳೆಂದು, ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲವಿದ್ದರೆ ತಿಳಿದುಕೊ.

53. ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಈ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಅಧಿಕೃತ್ವವಂತರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾಲಕರನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ, ಮನ್ಮಥನನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ವಶನಾಗದ ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿರುವಳು.

54. ಮೊದಲು ಮಹಾದೇವನ ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯವಾದ ರೌದ್ರವಾದ ಹುಂಕಾರದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮದನನ ಬಾಣವು, ತಡೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿ, ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಘಾಸಿಪಡಿಸಿತು.

55. ಈ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಆ ಸಮಯದಿಂದಲೂ, ಮಹಾಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ, ಅವಳ ಗುಂಗುರಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದ ಚಂದನದ ಧೂಳಿನಿಂದ ಬಿಳುಪು ವರ್ಣವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವಳ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚ್ಯಾದಿತ ಶಿಲೆಗಳೂ ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಸಮರ್ಥವಾದವು.

56. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಇವಳು, ಮಹಾದೇವನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ, ಬಾಷ್ಪಗದ್ದದಕಂಠವುಳ್ಳವಳಾಗಿ, ವನಾಂತಸಂಗೀತ ಸಖಿಯರಾದ ಕಿನ್ನರರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು, ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

57. ಪಾರ್ವತಿಯು, ಹಲವೊಮ್ಮೆ, ಮೂರುಭಾಗಮಾತ್ರ ಅವಶೇಷವಿದ್ದ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದವಳಾಗಿ, ತಕ್ಷಣವೇ ಎದ್ದು, 'ಹೇ ನೀಲಕಂಠ, ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುವೆ?' ಎನ್ನುತ್ತಾ, ಕಲ್ಪಿತ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ, ತನ್ನ ಬಾಹುಬಂಧನವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

58. 'ಹೇ ಮಹಾದೇವ, ಪ್ರಾಜ್ಞರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಎನ್ನುವರು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ನೀನೇಕೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ?' ಎಂದು ಪಾರ್ವತಿಯು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು ಅದರೊಡನೆ ಸಂಲಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

59. ಜಗದೀಶನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬೇರಾವ ಉಪಾಯವನ್ನೂ ಕಾಣದೆ, ಪಾರ್ವತಿಯು ಅವಳ ತಂದೆಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನಮ್ಮೊಡನೆ ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಈ ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಬಂದಳು.

60 . ನನ್ನ ಗೆಳತಿಯಿಂದ ನೆಡಲ್ಪಟ್ಟ ಗಿಡಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಫಲಭರಿತವಾಗಿರುವುವು. ಆದರೆ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನೋರಥವಾದ ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಪತಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಆಸೆಯ ಸಸ್ಯವಂತೂ, ಇನ್ನೂ ಮೊಳಕೆಯನ್ನೂ ಒಡೆದಿಲ್ಲ.

61. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೂ ದುರ್ಲಭನಾದ ಆ ದೇವನು (ಮಹೇಶ್ವರನು) ಕಠಿಣವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೃಶಳಾಗುತ್ತಿರುವ, ಸಖಿಯರಿಂದ ಅಶ್ರುಪೂರ್ಣನೇತ್ರಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುವ, ನಮ್ಮ ಈ ಗೆಳತಿಯನ್ನು(ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು), ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಿರಿದ ಭೂಮಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಮಳೆಗರೆಯುವಂತೆ, ಯಾವಾಗ ಇವಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನೋ ತಿಳಿಯದು.

62. ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಇಂಗಿತಚ್ಛಿಯಾದ ಅವಳ ಸಖಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು, ಅವಳ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಬಲ್ಲ, ಅವಳ ಸದ್ಭಾವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಲೋ ಎಂಬಂತೆ, ತನಗುಂಟಾದ ಹರ್ಷವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸದೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ 'ಹೇ ಗೌರಿ, ಇದು ಸತ್ಯವೋ ಅಥವಾ ಪರಿಹಾಸವೋ?' ಎಂದು ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು.

63. ನಂತರ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಮೊಗ್ಗಿನಂತಹ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದ ಜಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದವಳಾಗಿ, ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ, ಮಿತವಾದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗುತ್ತರಿಸಿದಳು.

64. ವೇದಜ್ಞನೇ, ನೀನು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನನ್ನ ಸಖಿಯರಿಂದ ಕೇಳಿರುವೆ. ಈ ದೀನಳು ಉನ್ನತ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಳು. ತಪಸ್ಸು ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನ. ಆಸೆಗೆ ಒಳಪಡದಿರುವ ವಿಷಯ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ; ಅಲ್ಲವೆ?

65. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ನುಡಿದನು - ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ಅಮಂಗಲಾಚಾರದಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿರುವ ಅವನನ್ನು ನೆನೆದರೆ, ನಿನ್ನ ಈ ಮನೋವಾಂಛಿತವನ್ನು ನಾನು ಅನುಮತಿಸಲಾರೆ.

66. ತುಚ್ಛವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪಾರ್ವತಿಯೇ, ವಿವಾಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಸೂತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಈ ನಿನ್ನ ಕರವು, ಸರ್ಪಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಕರಗಳಿಗೆ ಅಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವ ಆ ಶಿವನ ಕೈಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸಹಿಸಿತು?

67. ನೀನೇ ಒಮ್ಮೆ ಯೋಚಿಸು; ಕಲಹಂಸದ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ವಧುವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ನೀನು; ಹಾಗೂ ರಕ್ತ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಆನೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ವರನಾದ ಶಿವ; ಈ ಜೋಡಿ ಎಂದಿಗಾದರೂ ಅನುರೂಪವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೆ?

68. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಮೇಲೆ ಅಡಿಯಿಡುವ, -ಲಾಕ್ಷಾರಸದ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು, ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ, ಶವಗಳ ಕೇಶರಾಶಿಯಮೇಲೆ ಪದ ಊರುವುದನ್ನು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುವೂ ಸಹಿಸಲಾರ.

69. ನಿನಗೆ ಶಿವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಾದರೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವು ಯಾವುದಿದೆ? ಹೇಳು. ಚಂದನದ ಲೇಪನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಈ ನಿನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಿತಾಭಸ್ಮದ ರಜಸ್ಸಿನ ಕಣಗಳು, ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುವು.

70. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೇ ಪಾರ್ವತಿ, (ನೀನು ಶಿವನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದೆಯಾದರೆ,)ಮೊದಲಲ್ಲೇ ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಿಹಾಸವು ಕಾದಿದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಮದುವೆಯಾದ ಮದುಮಗಳು; ಅದರಲ್ಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗಜಾರೂಢಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯಳಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, ಮುದಿ ಎತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಸಾಧುಜನರಲ್ಲರೂ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವರು.

71. ಮಹಾದೇವನನ್ನು ನೀನು ಹೊಂದುವ ಕಾಮನೆಯಿಂದ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳು; ಎಂದರೆ, ಕಾಂತಿಯುತವಾದ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ, ಹಾಗೂ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೇ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಂತಿರುವ ನೀನು; ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

72. ಅವನಿಗೆ ವರನಿಗಿರುವ ಯಾವ ಅರ್ಹತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವನು. ಅವನ ದೇಹವಾದರೋ, ವಿಕೃತರೂಪವಾದ ನಯನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ತಿಳಿಯದವನು. ತನ್ನ ಜನನದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಯದವನು; ಅವನು ದಿಗಂಬರನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗಿರುವ ಐಶ್ವರ್ಯವೇನುಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜಿಂಕೆಯಮರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಸುಂದರವಾದ ನಯನಗಳುಳ್ಳವಳೆ, ವರನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಒಂದು ಗುಣವಾದರೂ ಶಿವನಲ್ಲಿದೆಯೆ?

73. ಹೇ ಗೌರಿ, ಈ ನಿನ್ನ ಅನಿಷ್ಟ ಆಸೆಯಿಂದ ಮನವನ್ನು ನಿವರ್ತಿಸು. ಅಮಂಗಲಶೀಲನಾದ ಅವನಲ್ಲಿ? ಪವಿತ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನೀನಲ್ಲಿ? ಸಜ್ಜನರು ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ವಧ್ಯ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಯೂಪಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

74. ಹೀಗೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಪ್ರತಿಕೂಲಕರವಾಗಿ ಭಾಷಣಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಕಂಪಿಸುವ ಅಧರಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಕೋಪವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾ, ಪಾರ್ವತಿಯು ಕಣ್ಣಿನತುದಿಗಳು ಕೆಂಪಾದ, ಹುಬ್ಬುಗಂಟನ್ನಿಟ್ಟು ಅವನೆಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು.

75. ಬಳಿಕ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಳು- 'ನೀನು ಹರನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಈ ರೀತಿ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆ. ಮೂಢರು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಹಾಗೂ ಅರಿಯಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತೆಯನ್ನು ದೂಷಿಸುವರು.'

76. ವಿಪತ್ತನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉತ್ಕಂಠಿತನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮಾಂಗಲಿಕವಾದ ಪ್ರಾಥನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಆದರ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದ, ಅಭಿಲಾಷಾರಹಿತನಾದ, ಅಂತಃಕರಣವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಲುಷಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಈ ಮಾಂಗಲಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

77. ಮಹಾದೇವನು ಅಕಿಂಚನನಾದರೂ, ಅವನು ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡುವನು. ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಅವನು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳ ಒಡೆಯನು. ಭಯಂಕರ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಅವನನ್ನು 'ಶಿವ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶಿವನ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

78. ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶಿವನ ದೇಹವು ಆಭರಣಗಳಿಂದಲಂಕೃತವಾಗಿರಲಿ; ಅಥವಾ ಸರ್ಪಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿರಲಿ; ಅವನು ಆನೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನಾದರೂ ಧರಿಸಿರಲಿ; ಅಥವಾ ರೇಷ್ಮೆಯ ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿರಲಿ; ಅವನು ಕಪಾಲವನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿರಲಿ; ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನನ್ನಾದರೂ ತನ್ನ ಶಿರದಲ್ಲಿರಿಸಿರಲಿ; ಅವನ ಶರೀರವು ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

79. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪವಿತ್ರ ಗೊಳಿಸಲು ಮಹಾದೇವನ ಅಂಗ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದ ಚಿತಾಭಸ್ಮವೊಂದೇ ಸಾಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನ ತಾಂಡವನೃತ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಚಿತ್ತಭಸ್ಮದ ರಜೋ ಕಣಗಳನ್ನು ದೇವತಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

0. ಮದಜಲದಿಂದ ಪೂರಿತವಾದ (ಐರಾವತ) ದಿಗ್ಗಜದ ಮೇಲೆ ಆರೂಢನಾಗುವ ಇಂದ್ರನು, ವೃಷಭಾರೂಢನಾಗಿ ಹೋಗುವ, ಸಂಪತ್ತಿಲ್ಲದ ಈ ದೇವನ ಪದತಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಿರೀಟವನ್ನಿಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು. ಅರಳಿದ ಕಮಲಪುಷ್ಪದ ಪರಾಗಗಳಿಂದ ಶಿವನ ಪಾದಾಂಗುಲಿಗಳು ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.

81. ನಷ್ಟಸ್ವಭಾವದವನಾದ ನೀನು ಶಿವನ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೂ, ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ ನುಡಿದಿರುವೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಸ್ವಯಂಭುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಇವನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವನೆಂದಬಳಿಕ ಈತನ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

82. ಅಥವಾ ಈಗ ವಿವಾದವು ಸಾಕು. ನೀನು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದೆಯೋ, ಅವನು ಅಂತೆಯೇ ಇರಲಿ. ನನ್ನ ಮನವು ಅವನ ಪ್ರೇಮಭಾವದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರವಾಗಿದೆ. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವರು ಲೋಕಾಪವಾದಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವುದಿಲ್ಲ; ಅರ್ಥಾತ್, ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

83. ಪುನಃ ಮಾತನಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ತನ್ನ ಗೆಳತಿಗೆ ನುಡಿಯುವಳು-ಹೇ ಸಖಿ, ತುಟಿಯನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಇವನು ಮತ್ತೇನನ್ನೋ ಹೇಳಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನನ್ನು ಣ್ಣಾರಿಸು. ಇವನು ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆ ದೇವನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಯಾರು ಅದನ್ನು ಕೇಳುವರೋ, ಅವರೂ ಸಹ ಪಾಪಭಾಗಿಗಳಾಗುವರು.

84. 'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ನಾನೇ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವೆನು' ಎನ್ನುತ್ತಾ ವೇಗದಿಂದ ಹೊರಟ ಪಾರ್ವತಿಯ ನಾರುಮಡಿಯು, ಎದೆಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀಳಿಹೋಯಿತು; ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ವೇಗವಾಗಿ ಹೊರಟಳು. ಆಗ ಮಹಾದೇವನು ತನ್ನ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ಮುಗುಳುನಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ತಡೆದನು.

85. ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಅವಳ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಪನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು; ಅಂಗಾಂಗಳು ಬೆವರಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಗಮನಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೆತ್ತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಹರಿಯುವ ನದಿಗೆ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವು ದೊರೆತಾಗ ಅದು ಆಕುಲಗೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಆಕುಲಿತಳಾದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ; ಅಥವಾ ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಲಿಸಲೂ ಶಕ್ತಳಾಗಲಿಲ್ಲ.

86. 'ಹೇ ಸುಂದರಿ, ಇಂದಿನಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೊಂಡಿರುವ ದಾಸನಾಗಿರುವೆ.' ಎಂಬ ಶಿವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಬಹುಬೇಗನೆ ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಕ್ಲೇಶಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತಳು. ಸಫಲವಾದ ಕ್ಲೇಶವು ಕ್ಲೇಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

कुमार सम्भवम्

ಮಾದರಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪತ್ರಿಕೆ

Model Question Paper I Semester BBA/BBM Examination

Time: 3 hrs

Max. Marks: 60

Instructions :

- 1) Answer in Sanskrit / Kannada / English.
- 2) Questions I, V and VI should be answered in Sanskrit Only.

I समीचीनं उत्तरं चिनुत -

10 x 1 = 10

ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಆರಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ.

Select the correct answer.

1. कुमारसम्भवं कीदृशं प्रकारकं काव्यम् ?
अ) खण्डकाव्यम् आ) महाकाव्यम्
इ) गद्यकाव्यम् ई) चम्पूकाव्यम्
2. कुमारसम्भवे कति सर्गाः सन्ति ?
अ) पञ्चदश आ) द्वादश
इ) सप्तदश ई) एकादश
3. भग्नमनोरथा का ?
अ) सरस्वती आ) सावित्री
इ) सखी ई) पार्वती
4. केषु वयः न समीक्ष्यते ?
अ) बालेषु आ) युवस्सु
इ) वरुषु ई) धर्मवृद्धेषु
5. पिनाकी कः ?
अ) शिवः आ) ब्रह्मा
इ) विष्णुः ई) इन्द्रः
6. मनोभवः कः ?
अ) वरुणः आ) मन्मथः
इ) यमः ई) सूर्यः
7. पुराविदः काम् 'अपर्णा' इति वदन्ति ?

- अ) लक्ष्मीं आ) सरस्वतीं
 इ) सावित्री ई) पार्वतीं
८. कः प्रथमाश्रमो यथा तपोवनं विवेश ?
 अ) जटिलः आ) वृद्धः
 इ) बालकः ई) युवा
९. कः विधिप्रयुक्तां सत्क्रियां परिगृहीतवान् ?
 अ) सन्यासी आ) बालः
 इ) ब्रह्मचारी ई) गृहस्थः
१०. का प्रथमस्य वेधसः कुलेः प्रसूता ?
 अ) पार्वती आ) सावित्री
 इ) सरस्वती ई) गायत्री

II द्वयोः प्रश्नयोः उत्तरं लिखत -

2 x 8 = 16

ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿ.

Answer any two of the following.

१) महाकाव्य लक्षणमधिकृत्य प्रबन्धमेकं लिखत ।

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

Write an essay on the characteristic features of Mahakavya.

२) कविः पार्वत्याः सौन्दर्यं कथं वर्णयति ? विवृणुत ।

ಕವಿಯು ಪಾರ್ವತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ? ವಿವರಿಸಿ.

How does the Author explain the beauty of Parvathi.

३) कुमारसम्भवे पञ्चमसर्गस्य सारांशं लिखत ।

ಕುಮಾರ ಸಂಭವದ ಐದನೇ ಸರ್ಗದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಿರಿ.

Write the summary of fifth canto of Kumara Sambhavam .

III त्रयाणां श्लोकानाम् अनुवाद कृत्वा विवृणुत

3 x 3 = 9

ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ, ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.

Translate and explain any three verses.

१. इयेष सा कर्तुमवन्ध्यरूपतां

समाधिमास्थाय तपोभिरात्मनः ।

अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं
तथाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः

२. प्रतिक्षणं सा कृत्तरोमविक्रिया
व्रताय मौञ्जीं त्रिगुणां बभार याम् ।
अकारि तत्पूर्वनिबद्धया तया
सरागमस्या रसनागुणास्पदम्
३. शुचौ चतुर्णां ज्वलतां हविर्भुजां
शुचिस्मिता मध्यगता सुमध्यमा ।
विजित्य नेत्रप्रतिघातिनीं
प्रभां अनन्यदृष्टिः सवितारमैक्षत
४. अपि क्रियार्थं सुलभं समित्कुशं
जलान्यपि स्नानविधिक्षमाणि ते ।
अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्तसे
शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ॥
५. त्वमेव तावत्परिचिन्तय स्वयं
कदाचिदेते यदि योगमर्हतः ।
वधूदुकूलं कलहंसलक्षणं
गजाजिनं शोणितबिन्दुवर्षि च

IV द्वयोः वाक्ययोः ससन्दर्भं विवृणुत ।

2 x 3= 6

ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

Explain with reference to context any two of the following.

- १) फलोदयान्ताय तपः समाधये ।
- २) शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ॥
- ३) विभारवीयद्यरूणाय कल्पते ॥
- ४) समाललम्बे वृषराजकेतनः ॥

V. संस्कृतभाषया उत्तराणि लिखत ।

5 x 1 = 5

अ) लिङ्ग-विभक्ति-वचनानि लिखत (पञ्चानाम् एव)

गुरुणा, वक्षसा, तथा, क्षपाः, मम, तपस्विनाम्, सः ।

आ) लकार-पुरुष-वचनानि लिखत (चतुर्णाम् एव)

4 x 1 = 4

१) उवाच	२) अयाचत	३) समीक्ष्यते	४) उत्सहे
५) गमिष्यामि	६) आमनन्ति	७) अस्तु	८) प्रतीपयेत्

VI. इमं परच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत :

5 x 2 = 10

संस्कृत साहित्ये श्रीमद्रामायणम् आदिकाव्यमिति, प्रसिद्धम् । आदि कविः वाल्मीकिः तस्य कर्ता । सः रामायणकथानायकस्य श्री रामस्य समकालीनः । रामायणस्य उत्पत्तिविषये काचन कथा बालकाण्डस्य आदिभागे विद्यते । एकदा वाल्मीकिः स्नानार्थं तमसा नदीं अगच्छत् । तत्र तेन नद्याः अपरस्मिन् तीरे वृक्षशाखायां क्रीडन्तौ क्रौञ्चपक्षिणौ दृष्टौ । तस्मिन्नेव क्षणे व्याधेन विद्धः क्रौञ्चः भूमौ निपपात । क्रौञ्ची सकरुणं चुक्रोश । एतत् अवलोकयतः वाल्मीकेः मुखात् शापोक्तिः श्लोकरूपेण निर्गता । अयमेवासीत् लौकिकछन्दसः प्रथमावतारः ।

प्रश्नाः

- १) संस्कृतसाहित्ये आदिकाव्यमिति प्रसिद्धम् काव्यं किम् ?
- २) रामायणोत्पत्तिवृत्तान्तः कास्मिन् काण्डे वर्तते ?
- ३) वाल्मीकिना नद्याः अपरस्मिन् कौ दृष्टौ ?
- ४) क्रौञ्चः किमर्थं भूमौ पपात ?
- ५) वाल्मीकेः मुखात् शापोक्तिः केन रूपेण निर्गता ?

* * *